

บทที่ ๕

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๕-๒๕๒๐

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของเมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ.๒๔๓๕-๒๔๗๕ นั้น* จะเห็นได้ว่าเมืองอุบลราชธานีมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านการปกครองเป็นหลัก รองลงมาคือการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของเมืองที่มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกมากขึ้นในการติดต่อกับกรุงเทพฯ ส่วนการดำเนินชีวิตของคนเมืองอุบลราชธานีก็ยังคงดำเนินวิถีชีวิตตามจารีตวัฒนธรรมล้านช้าง แต่หากมีการปรับรับขนบธรรมเนียมให้สอดคล้องกับพุทธศาสนาตามความสัมพันธ์กับกรุงเทพฯ ที่นำขนบจารีตแบบใหม่เข้ามา

อย่างไรก็ดีเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองรูปแบบใหม่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ.๒๔๗๕ นั้น ผู้วิจัยพบว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคนในสังคมเมืองอุบลราชธานี คือพัฒนาการด้านการเมืองการปกครอง ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางชนชั้น วิถีชีวิต วิธีการผลิต การคมนาคมที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ ขณะเดียวกันปัจจัยทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคอินโดจีนในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘ และช่วงสงครามเวียดนาม ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๐-๒๕๑๘ ก็ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทางด้านกายภาพของเมืองอุบลราชธานีและวิถีชีวิตของคนเมืองอุบลราชธานีที่เปลี่ยนแปลงไปสู่วิธีการผลิตแบบการค้าและสังคมเมืองตามความสัมพันธ์กับนโยบายของรัฐบาลและการเข้ามาของสหรัฐอเมริกาที่เข้ามาตั้งฐานทัพในจังหวัดอุบลราชธานีดังจะกล่าวต่อไป

๕.๑ บริบททางสังคมของเมืองอุบลราชธานีสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ :

ปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางชนชั้นของคนอุบลราชธานี

...เวลาย่ำรุ่งของวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ ตรงกับวันศุกร์
แรม ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีวอก ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
ประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลนั้น และนับเป็น
พระมหากษัตริย์ องค์ที่ ๗ ราชจักรีวงศ์ มีบุคคลคณะหนึ่งประกอบด้วย
ข้าราชการฝ่ายทหารบก ทหารเรือ พลเรือนและราษฎร ซึ่งใช้นามว่า

* ดูรายละเอียดตั้งแต่บทที่ ๑-๔ ประกอบ

“คณะราษฎร” ได้ร่วมทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อขอรับพระราชทานรัฐธรรมนูญใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ และโดยบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองประเทศฉบับนี้ก็ได้มีสภาผู้แทนราษฎรขึ้น...^๑

ข้อความข้างต้นเป็นบันทึกเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ภายหลังจากการประกาศพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญแล้ว ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ตามจำนวนพลเมือง ถ้อยแถลงราษฎรสองแสนคนต่อผู้แทนราษฎร ๑ คน การเลือกผู้แทนราษฎรในครั้งแรกนี้เป็นการเลือกโดยทางอ้อม คือเลือกผู้แทนตำบลกันแล้วให้ผู้แทนตำบลเลือกผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง

การเปลี่ยนแปลงทางการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชนชั้นผู้ปกครองในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสังคมที่เริ่มต้นจากรูปแบบการปกครองแบบจารีตอาญาสี่ของกลุ่มคนอาณาจักรล้านช้างที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองอุบลราชธานี ต่อมาารูปแบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาลในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองจากมณฑลเป็นการปกครองส่วนภูมิภาค ทำให้ฐานะของการเรียกค่านำหน้าชื่อเมืองอุบลราชธานี เป็นจังหวัดอุบลราชธานี

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของจังหวัดอุบลราชธานีในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ โครงสร้างของชนชั้นผู้ปกครองไม่ได้มาจากรัฐบาลกรุงเทพฯ เป็นผู้จัดตั้งให้ แต่ประชาชนในจังหวัดสามารถเลือกตัวแทนของตนให้เป็นสมาชิกผู้แทนราษฎร มีอำนาจในกำหนดนโยบายการบริหารการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

ส่วนการดำเนินการหาเสียงของผู้ที่จะเสนอตัวเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรของจังหวัดนั้นก็มึรูปแบบต่างๆ คือ การปราศรัย การประกาศโฆษณา และการแต่งหนังสือ เป็นต้น ดังตัวอย่างของการแต่งหนังสือของผู้เสนอตัวเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรของจังหวัดอุบลราชธานีนั้น คือ งานแต่งหนังสือของนายอำ บัญไทย

^๑ สำนักอำนวยการหนังสือ “รัฐสภาสาร” สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สมุดภาพสมาชิกรัฐสภา ๒๔๗๕-๒๕๐๒ (ม.ป.ท., ๒๕๐๒), หน้า ๒.

ภาพที่ ๒๔ หนังสือ กฤดาการบ่นที่ราบสูง

ภาพที่ ๒๕ นายอ่ำ บุญไทย

ที่มา : อ่ำ บุญไทย, หนังสือ กฤดาการบ่นที่ราบสูง (กรุงเทพฯ : สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย), ๒๕๔๓.

นายอำเภอ บุญไทย เป็นครูมัธยมกสิกรรม สังกัดกรมศึกษา กระทรวงธรรมการ ได้แต่งหนังสือเรื่อง กฤดาการบงที่ราบสูง เพื่อใช้เป็นหนังสือแนะนำตัวและหาเสียงในการสมัครเป็นผู้แทนราษฎร จังหวัด อุบลราชธานีใน พ.ศ.๒๔๗๖^๒ หนังสือดังกล่าวบรรยายให้เห็นสภาพสังคมของเมืองอุบลราชธานีด้านต่างๆ ดังนี้^๓

๑) การคมนาคม

ทั้ง ๑๑ อำเภอในจังหวัดอุบลฯ ข้าพเจ้าเคยไปเห็นมาแล้วทุกอำเภอ ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนี้คล้ายคลึงกับจังหวัดทั้งหลายใน ๙ จังหวัดแห่งมณฑลนครราชสีมา ซึ่งครั้งหนึ่งข้าพเจ้ามีโอกาสอยู่ ๔ ปี ในการท่องเที่ยวอยู่ใน ๙ จังหวัดนั้น โดยเมื่อรวมระยะทางก็ไม่ต่ำกว่าแสนเส้น วิธีทำให้จังหวัดอุบลฯ เจริญย่อมาอาศัยหลักวิชาและวิถีแห่งทางปฏิบัติอย่างเดียวกัน กล่าวคือ

การคมนาคมโดยทั่วไป ย่อมแบ่งแยกออกได้ ๓ ทาง คือทางบก เรือ และอากาศ ส่วนคมนาคมเพื่อโภคกิจ ซึ่งข้าพเจ้ามุ่งจะกล่าวถึง หมายความว่าถึงแต่ทางบกและทางเรือ คือทางรถไฟ ๑ ทางรถยนต์ ๑ ทางเกวียน ๑ และทางเรือ ๑

(ก) ทางรถไฟ เวลานี้ทางรถไฟได้แล่นถึงจังหวัดอุบลฯ แล้ว ส่วนปัญหาที่ผู้แทนราษฎรจะขอร้องมีอยู่เพียงอย่างเดียว คือ ขอลดค่าระวางสินค้าให้ถูกลง เพราะรถไฟสร้างจากเงินราษฎรทุกจังหวัด ก็ควรได้รับความยุติธรรมให้ใช้สอยรถไฟได้อย่างจังหวัดอื่น โดยลดค่าระวางให้ถูกลงในการขนส่งสินค้า เช่น สัตว์และพืช มีหมูและข้าว เป็นต้น เรื่องนี้รัฐบาลคงส่งสารจังหวัดอันอยู่ปลายเขตต์แดนที่ไกลตลาดปากเมืองเป็นแน่

(ข) ทางรถยนต์ เมื่อทางรถไฟผ่อนค่าบรรทุกสินค้าถูกลงกว่านี้แล้ว งานต่อมาก็คือการสร้างทางรถยนต์ นอกจากอำเภอพิบูลและวารินทร์กับอำเภอเมือง ซึ่งคมนาคมสะดวกแล้ว ควรตัดทางรถยนต์ทุกอำเภอมาสู่ทางรถไฟ เพราะเวลานี้มีแต่ทางเกวียนทางเกวียนทนน้ำหนักรถยนต์ไม่ได้ ทั้งฤดูฝนรถยนต์ก็เดินตามทางเกวียนไม่ได้เลย เมื่อจะให้รถยนต์อาศัยทางเกวียนต่อไปอีก ทางเกวียนจะซบเซาเดินต่อไปไม่ได้ ทางรถยนต์นั้นทำได้โดยพุนทางให้พื้นน้ำท่วม มีลาดให้พอกำลังรถและทำพื้นถนนให้ทน

^๒ อำเภอ บุญไทย, หนังสือ กฤดาการบงที่ราบสูง, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, ๒๕๔๓), หน้า คำนำ.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔-๑๓๕.

น้ำหนักรถยนต์ได้ ในไม่กี่ปีค่าบรรทุกรถยนต์ก็จะถูกลงมากมาย โดยที่จะมีรถยนต์ เครื่องดีเซลใช้เชื้อเพลิงถูก เครื่องยนต์ใช้โลหะชนิดที่ไม่สึกหรอและไม่รู้จักเสีย

- (ค) ทางเกวียน ทางเกวียนนั้นไม่ต้องลำบากอย่างทางรถยนต์ เพียงแต่กรุยทางปักเขตต์ไว้ เจ้าของเกวียนก็ช่วยกันบำรุงอยู่ได้ ตำบลที่อยู่ใกล้รถไฟจะได้อาศัยเกวียนบรรทุกสินค้าส่งรถไฟ และตำบลที่ห่างรถไฟจะได้อาศัยเกวียนบรรทุกสินค้าส่งรถไฟ และตำบลที่ห่างรถไฟจะได้ใช้เกวียนบรรทุกสินค้าส่งรถยนต์ ทางเกวียนนั้นร้องขอความตกลงกันเรื่องที่ดิน กรุยให้เป็นตาหมากรุกขึ้นทั่วไป เพราะเวลานั้นใครอยู่ท่ามกลางนาคนอื่นหาทางออกทางเข้าโดยเกวียนยากเต็มที พลเมืองทะเลาะเบาแว้งกันเรื่องทางออกเข้าอยู่เสมอ วิธีแก้นั้นก็คือรัฐบาลกำหนดทางเกวียนหลวงเป็นตาหมากรุกทั้งประเทศ ให้ชาวนาชนสินค้าได้ตลอดเวลา จะเกิดมีการใช้เกวียนมากขึ้น เวลาว่างของชาวนาก็จะไม่ได้เปล่าประโยชน์

นอกจากนี้ถ้า บุญไทยยังบรรยายให้เห็นถึงแนวคิดรัฐบาลในสมัยนั้นในการพัฒนาการคมนาคม ดังนี้

...เราจะพบแนวคิดของ “กรรมการทางบก” ได้วางหลักไว้เมื่อ ๑๙ ปีมาแล้ว อันมีกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์เป็นประธานแนวคิดของรัฐบาล หลักที่สองของกรรมการชุดนั้นมีใจความว่า นอกจากมีเหตุสำคัญบังคับมิบังควรจะสร้างถนนขนานกับทางรถไฟ แต่พอใจให้สร้างถนนขึ้นสำหรับเมืองที่ไม่มีทางน้ำและทางรถไฟ แปลว่าจังหวัดอุบลฯ หากจะตัดถนนอย่างใดๆ จะไม่ขัดความประสงค์ของรัฐบาลเลย เช่นจากเมืองเขมราฐ ยะโสธร เดชอุดม รวมทั้ง ๑๐ อำเภอที่ไม่มีทางน้ำ แม้อ้อมไกลบ้าง เรือเดินได้แต่เฉพาะฤดูฝนบ้าง จึงเป็นความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องตัดถนนระหว่างเมือง (อำเภอ) ให้ติดต่อกับจังหวัดหรือทางรถไฟ แต่ต้องช่วยกันบำรุงบำรุงคณะกรรมการของรัฐบาลในชุดนั้นอยากให้สร้างทางเกวียนมากกว่าทางรถยนต์ แต่สมัย ๑๙ ปีพ้นค่าบรรทุกรถยนต์แพงมาก แต่เวลานี้มีผู้ชำนาญทางบกทั่วไปรับรองว่าทางยาวๆ แล้วบรรทุกรถยนต์ถูกกว่าเกวียนและทันท่วงทีดีกว่ากันมาก ทั้งเวลามีค่าแนวคิดของข้าพเจ้าจึงน่าจะให้ผู้แทนราษฎรร้องขอให้สร้างทางรถยนต์ระหว่าง

อำเภอต่ออำเภอ ระหว่างอำเภอต่อจังหวัด และต่อทางรถไฟ ส่วนระหว่างตำบล หมู่บ้านซึ่งอยู่ในระยะสั้นๆ จึงควรเป็นทางเกวียน”...^๔

(ง) คลอง จังหวัดอุบลฯ จะขุดคลองเพื่อคมนาคมไม่ได้เป็นอันขาด เพราะลักษณะที่ดิน ไม่ราบแบน จึงสำหรับทางน้ำอาศัยได้แต่ลำน้ำเท่านั้น แต่ลำน้ำก็มีแก่งมาก เรือเดินทางน้ำอาศัยได้แต่ลำน้ำเท่านั้น แต่ลำน้ำก็มีแก่งมาก เรือเดินได้เฉพาะฤดูฝน จึงจะหวังทางคมนาคมทางน้ำให้สะดวกทุกฤดูไม่ได้เลย จังหวัดอุบลฯมีทางบำรุงได้ แต่ทางบกเท่านั้น

๒) ภาษี

อ่า บุญไทย กล่าวว่า ชาวอุบลฯ ได้ออกเงินเสียอยู่คือภาษีค่านา ซึ่งมีวิธีเก็บภาษี ๒ ประการ คือ เก็บจากรายได้ของบุคคล และเก็บจากทรัพย์สินสมบัติ^๕

๓) สภาพของดิน

อ่า บุญไทย กล่าวว่า ในช่วง พ.ศ.๒๔๗๖ ราษฎรในหลายอำเภอในจังหวัดอุบลฯ พากัน อพยพครอบครัวหนีปีละมากๆ เพราะที่ดินจัดเป็นทรายขาวโพลงทั่วไป ต้องใช้เวลาถึง ๓ วันในการเดินทาง โดยเกวียนจึงสามารถผ่านบริเวณที่เป็นทราย^๖

หนังสือ กฤดาการบนที่ราบสูง ของนายอ่า บุญไทย ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมของจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งด้านการเมืองการปกครอง วิถีชีวิต และเศรษฐกิจ รวมทั้งทัศนคติในการ มองโลก มองสังคม นายอ่า บุญไทย ต้องการนำเสนอเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้อ่านทราบถึงแนวนโยบายใน การพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานีให้สอดคล้องกับบริบทสังคมในขณะนั้น อย่างไรก็ตามเมื่อผลการเลือกตั้งครั้งแรกใน พ.ศ.๒๔๗๖ ออกมา ปรากฏว่านายอ่า บุญไทยไม่ได้รับการเลือกตั้ง โดยผลการเลือกผู้แทนราษฎร ทั้งประเทศมีทั้งสิ้น ๗๗ คน สำหรับจังหวัดอุบลราชธานีมีผู้แทนราษฎรทั้งหมด ๓ คน คือ

๑) นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

๒) นายเลียง ไชยกาล

๓) นายเนย สุจิมา^๗

^๔ อ่า บุญไทย, หนังสือ กฤดาการบนที่ราบสูง, หน้า ๘๘-๘๙.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔.

สุเชาว์ มีหนองหว้า^๘ ได้กล่าวถึงบทบาทของสมาชิกผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๖-พ.ศ.๒๕๑๔ ว่า

“...ได้รับการยกย่องในฐานะนักการเมืองที่มีบทบาทในสภาผู้แทนราษฎร ทั้งในบทบาทของการนำเสนอแนวทางแก้ปัญหา โดยการตั้งกระทู้ถามและปราศรัยเพื่อตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ทำให้เป็นที่รู้จักระดับประเทศ บทบาทดังกล่าวมีส่วนสำคัญ ได้แก่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายเลียงไชยกาล และนายฟอง สิทธิธรรม”

ภาพที่ ๒๖ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

ที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki>

^๗ สำนักอำนวยการหนังสือ “รัฐสภาสาร” สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สมุดภาพสมาชิกรัฐสภา ๒๔๗๕-๒๕๐๒ (ม.ป.ท., ๒๕๐๒), หน้า ๙.

^๘ สุเชาว์ มีหนองหว้า, “อุบลราชธานีกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง” เอกสารประกอบการสัมมนา “อีสานศึกษา : สถานการณ์และความรู้” ณ ห้องประชุมดอกจาน ๓ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๐, หน้า ๒. (เอกสารอัดสำเนา).

ภาพที่ ๒๗ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ กับเจ้าศิริบังอร ภรรยาและบุตรทั้ง ๙ คน
ที่บ้านพักจังหวัดอุบลราชธานี

ที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki>

ภาพที่ ๒๘ นายเลียง ไชยกาล

ภาพที่ ๒๙ นายฟอง สิทธิธรรม

ที่มา : http://www.oknation.net/blog/home/blog_data/144/19144/images/social10.jpg

บทบาททางการเมืองการปกครองของสมาชิกผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ดังที่สุเขาว มีหนองหว้า ได้วิเคราะห์นั้น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางชนชั้นในสังคมจังหวัดอุบลราชธานี ที่เปลี่ยนจากกลุ่มผู้ปกครองจากส่วนกลาง มาเป็นกลุ่มปัญญาชนที่มาจากราษฎรธรรมดา โดยการเลือกตั้งจากประชาชนในจังหวัดของตนที่ได้รับการลงคะแนนเสียงมากที่สุด เพื่อเป็นตัวแทนระดับจังหวัดในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อมีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดินตามรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดอุบลราชธานีก็ได้หมดบทบาทลงเมื่อมีเหตุการณ์การสังหารโหดสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีสาน เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๒ ซึ่งในครั้งนั้นนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีได้ถูกสังหารด้วย^๙ และสมัยรัฐบาลทหาร ซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลทหารซึ่งนำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ขึ้นมาบริหารการปกครองประเทศ การบริหารงานส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นล้วนแล้วขึ้นอยู่กับอำนาจบริหารจากส่วนกลางกรุงเทพฯ ที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย การบริหารงานมักขึ้นอยู่กับผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นสำคัญ

นอกจากบทบาททางการเมืองดังที่สุเขาว มีหนองหว้า ได้วิเคราะห์แล้วนั้น นักการเมืองของจังหวัดอุบลราชธานีที่สำคัญอีกท่านหนึ่งก็คือนายเลียง ไชยกาล นายเลียง ไชยกาลได้บรรยายสภาพสังคมของเมืองอุบลราชธานีในเรื่องรูปแบบการเมืองการปกครองในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนี้^{๑๐}

...ฉะเพาะเมืองอุบลฯ ขณะนั้นรัฐประศาสนนโยบายมีคติสำคัญอยู่
เพียงแต่เก็บเงินภาษีและรายได้อื่นๆ จากราษฎรเข้าท้องพระคลังมากที่สุดที่
จะทำได้ ทั้งในเวลาอันเดียวกันใช้วิธีกระทำมิให้ราษฎรเกิดความตื่นเต้น
ข้าพเจ้าเข้าใจว่า น่าจะเป็นเพราะข้าหลวงต่างพระองค์เข้าพระทัยผิด ใน
ความหวังผลทางการเมืองบางประการ เฉพาะที่เกี่ยวแก่ดินแดน “อุบล”
และด้วยเหตุนี้ อุบลในครั้งนั้นจึงถูกปิดความเจริญอย่างแน่นหนาไร้เสียสิ้น
ซึ่งผลอันควรที่จะปลูกสร้างสิ่งอันถาวรขึ้น ข้าพเจ้าได้สังเกตว่า แม้แต่วัง

^๙ โปรดดูรายละเอียดใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, **ปรีดี พนมยงค์และ ๔ รัฐมนตรีอีสาน+๑** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

^{๑๐} เลียง ไชยกาล, **ปาฐกถาเรื่องสภาพจังหวัดอุบลราชธานี** ในสมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, **ปาฐกถาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เรื่องสภาพของจังหวัดต่างๆ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๙), หน้า ๒๒ -๒๖.

ข้าหลวงต่างพระองค์ ก็ทำด้วยวัตถุประสงค์ประกอบอย่างเลวๆ ซึ่งยังมีอยู่จนทุกวันนี้ เช่น เพดานก็ติดด้วยวัตถุผสมกับมูลสัตว์แทนสีอันสดสวย เรือกำปั่นใหญ่ ๒ ลำ ซึ่งเดินระหว่างอุบลกับนครราชสีมาถูกปิด ไม่มีการคมนาคมระหว่างอุบลกับนครราชสีมา ซึ่งข้อนี้ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าเป็นนโยบายเกี่ยวกับการภายใน ต่อมาอุบลก็ยังเป็นอุบลฯ ของสยามรัฐอยู่ เริ่มจะก่อสร้างความเจริญเมื่อระหว่าง ๒๕ ปีมานี้ คือนับแต่มีสมุหเทศาภิบาลไปปกครองแทนข้าหลวงต่างพระองค์เป็นต้นมา^{๑๑}

การแสดงทัศนะของเลียง ไชยกาล เป็นทัศนะของคนในท้องถิ่นที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองในระบบเดิมที่มีความสัมพันธ์กับรัฐเพียงแค่ว่าการถูกจัดเก็บภาษีและถูกเกณฑ์แรงงาน นอกจากนี้นายเลียง ไชยกาลยังวิจารณ์ถึงการปกครองแบบเดิมที่มุ่งเน้นเฉพาะการรักษาดินแดนโดยมิได้สนใจที่จะพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานีให้มีการคมนาคมที่สะดวก ทั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่า การปรากฏของนายเลียง ไชยกาล นั้นเป็นความพยายามอธิบายสภาพของภาคอีสานและสภาพของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบถึงสภาพของภาคอีสานและสภาพของจังหวัดอุบลราชธานี ที่รัฐบาลควรจะให้ความสำคัญในการพัฒนาพอๆ กับจังหวัดอื่นๆ ดังตัวอย่างการอธิบายสภาพการค้าข้าวที่ต้องมีต้นทุนในการขนส่งข้าวเพิ่มขึ้นของจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

...กว่าจะถึงตลาดสินค้า ต้องเสียค่าระวางรถไฟอย่างมาก เป็นเหตุให้ตั้งราคาสูงกว่าราคาข้าวที่มาจากจังหวัดอื่น ดังนั้นจึงจำหน่ายไม่ได้ หรือถ้าได้ก็ไม่กำไร ถ้าหากรัฐบาลช่วยเหลือข้อขัดข้องในส่วนนี้ การเศรษฐกิจของประเทศจะก้าวหน้าอย่างฉับใจ ยิ่งกว่านั้นผลซึ่งทำให้ปริวรรตกรรมเลวลงอย่างยิ่ง เพราะราคาของสิ่งของที่จำหน่ายได้ตกแก่คลังของธนบดินั้น ก็จะสูญสิ้นไป...^{๑๒}

^{๑๑} เลียง ไชยกาล, ปาฐกถาเรื่องสภาพจังหวัดอุบลราชธานี, หน้า ๒๓.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนี้ นายเลียง ไชยกาล ยังได้บรรยายสภาพสังคมเมืองอุบลราชธานีด้านต่างๆ ดังนี้

๑) พลเมือง

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างชาตินี้มากที่สุด คือ ญวนและลาว ซึ่งมาจากอินโดจีน ฝรั่งเศส อพยพมาตั้งทำมาหากิน โดยมากค้าขายและจับปลา ชนพวกนี้อยู่ใน บังคับฝรั่งเศส ถ้ามีคดีแก่กันหรือเกี่ยวแก่คนไทย ต้องขึ้นศาลต่างประเทศตาม สัญญาโปรโตกอลว่าด้วยอำนาจที่จะใช้บังคับคนชาติสังกัดฝรั่งเศส อาชีพที่เป็น พื้นสำคัญของชาวอุบลฯ คือการกสิกรรมและพาณิชย์กรรม ชาวอุบลฯ เป็นคน ชนิดที่เรียกว่า เลี้ยงง่าย และสันโดษในสัมมาชีพ อันควรมีควรเป็นตามอัตตภาพ แม้มีถึงกับจะถูกหาว่าขี้เกียจ^{๑๓}

ข้าพเจ้าไม่กระดากเลยที่จะกล่าวว่า ส่วนมากกว่านอนสอนง่าย ไม่ได้กระด้าง ความเป็นพาลเกเรมีน้อยที่สุด ความดุร้ายไม่มีเลย เหตุผล ที่ข้าพเจ้าจะสนับสนุนได้ ก็คือศาสนาและการปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ยิ่งกว่าจังหวัดใดๆ^{๑๔}

๒) การสาธารณสุข

การสาธารณสุข ยังอยู่ในซีกกลางๆ การประปาไม่มี และโดยสภาพไม่มี ความจำเป็น เพราะจังหวัดนี้น้ำกินและน้ำใช้อยู่ในซีกบริบูรณ์ เว้นแต่บางตำบล อดคัดบ้างแต่เป็นส่วนน้อย การไฟฟ้านั้นอุบลฯ เริ่มใช้ไฟฟ้าได้มา ๓ ปีเศษแล้ว (จากพ.ศ.๒๔๗๗) เป็นกรรมสิทธิ์ของบริษัท เรียกว่าบริษัทไฟฟ้าอุบล จำกัด กิจการของไฟฟ้านี้ ได้เริ่มสร้างตัวด้วยกำลังความคิดมากกว่ากำลังทุน ซึ่งน่าถือ เป็นการสร้างตัวอย่างประหลาด วิศวกรรมของบริษัทเวลานี้ มีรายได้เดือนละ ประมาณ ๒๕๐๐ บาท จ่าย ๑๕๐๐ บาท กำไรเดือนละไม่น้อยกว่า ๑๐๐๐ บาท การเจ็บป่วยของพลเมือง โรคระบาดน้อยที่สุด เพราะอากาศโล่งแห้งแล้ง และ พลเมืองไม่คับคั่ง แพทย์ประกาศนียบัตรในจังหวัดอุบลมีเพียง ๒-๓ คน คิดเฉลี่ยมีแพทย์ ๑ คน ต่อพลเมืองมากกว่า ๒ แสนคน^{๑๕}

^{๑๓} เลียง ไชยกาล, ปาฐกถาเรื่องสภาพจังหวัดอุบลราชธานี, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน.

นอกจากปาฐกถาที่สะท้อนให้เห็นสภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและวิถีการผลิตแล้ว นายเลียง ไชยกาล ในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการยังเป็นผู้ริเริ่มโครงการสะพานเสรีประชาธิปไตย ในช่วงระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๖-๒๔๙๗ สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงสุดท้าย การก่อสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตยเชื่อมเป็นการเชื่อมการคมนาคมต่อจากสถานีรถไฟวารินชำราบไปยังฝั่งเมืองอุบลราชธานีทำให้การคมนาคมและการขนส่งมีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมเป็นการขนส่งสินค้าโดยใช้เรือข้ามฟาก หรือใช้ทางถนนซึ่งเป็นถนนอ้อมรอบเมือง นอกจากนี้ยังส่งผลให้มีการปรับปรุงและการขยายเส้นทางของถนนชยางกูรเดิม ซึ่งได้ก่อสร้างในพ.ศ. ๒๔๗๗ ให้เป็นเส้นทางความมั่นคงและเศรษฐกิจในสมัยต่อมา

ภาพที่ ๓๐ สะพานเสรีประชาธิปไตย จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ.๒๔๙๗

ที่มา : เดิม วิภาคย์พจนกิจ, **ประวัติศาสตร์อีสาน**, เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๑๑๙.

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.๒๔๗๕ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของจังหวัดอุบลราชธานี จากระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารการปกครอง ที่อำนาจการบริหารมาจากโครงสร้างชนชั้นผู้ปกครอง มาสู่โครงสร้างชนชั้นที่อยู่ใต้การปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงเป็นอำนาจการ

บริหารจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับบนในการบริหารการปกครองที่เป็นศูนย์กลางในการบริหารระดับประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ดังจะเห็นได้จาก ทักษะของนายอ่ำ บุญไทย บทบาทของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ บทบาท ทักษะและผลงานในการพัฒนา เมืองอุบลราชธานีของนายเลียง ไชยกาล บุคคลตัวอย่างเหล่านี้เป็นตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมของจังหวัดอุบลราชธานีที่ร่วมสมัยไปกับรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

๕.๒ สงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘ : ปัจจัยแห่งความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวิถี กับคนจังหวัดอุบลราชธานี

สงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘ นอกจากเป็นสงครามโลกที่มีผลต่อชีวิตของคนใน สังคมโลกแล้ว ยังมีผลต่อวิถีชีวิตของคนจังหวัดอุบลราชธานีด้วย เพราะจังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มี อาณาเขตติดต่อกับประเทศลาวและกัมพูชา ซึ่งอยู่ในสมรภูมিরบระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งนำโดยประเทศ สหรัฐอเมริกา และฝ่ายอักษะซึ่งนำโดยประเทศญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศเยอรมัน ในยุโรป ดังนั้นจังหวัดอุบลราชธานีจึงมีคนต่างวิถีที่เป็นทหารของทั้งสองฝ่ายเข้ามาตั้งฐานที่มั่นในการ ดำเนินการทางยุทธศาสตร์การทหาร เหตุการณ์ดังกล่าวได้มีข้อมูลบันทึกความทรงจำถึงความสัมพันธ์ ระหว่างคนต่างวิถีกับคนจังหวัดอุบลราชธานี คือหนังสือ **ประตูสงครามที่อุบล Y2K** ของอภิปรัชญ์ คินดี^{๑๖}

อภิปรัชญ์ คินดี ได้นำเสนอความทรงจำของสิบตรีดี หลักรัตน์ ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ช่วงสงครามโลก ครั้งที่สอง ในขณะที่นั้นเป็นพลทหารดี หลักรัตน์ ประจำการอยู่กองร้อยที่ ๒ ทหารม้าที่ ๓ อำเภอ วารินชำราบ ได้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า

“พอกลับถึงกองร้อย เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๘๔ ขณะกำลัง นั่งเล่นอยู่หน้ากองร้อยทหารม้าที่ ๓ อ.วารินชำราบ พวกฉันมองเห็นเครื่องบินรบ แบบใบพัดวิ่งผ่านมาจากทางตะวันออก ตกเย็นผู้กองมาเป่านกหวีดเพื่อ รวบรวมรับเครื่องสนาม ข่าวกบอกว่ามีทหารญี่ปุ่นได้บุกขึ้นโจมตีชายฝั่งหัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ และจะเคลื่อนพลเข้าสู่อุบลฯ ในไม่ช้านี้จึงมีคำสั่งด่วนมาก

^{๑๖} อภิปรัชญ์ คินดี, **ประตูสงครามที่อุบล Y2K** (อุบลราชธานี : วิทยาการพิมพ์ออฟเซต, ๒๕๔๓).

ให้กำลังพลเตรียมอาวุธสัมภาระเสบียงและม้าคู่ชีพ...ไปเคลื่อนพลขึ้นรถไฟที่
สถานี อ.วารินชำราบ กับกองทหารม้าที่ ๕ จากจังหวัดร้อยเอ็ด”^{๑๗}

ความทรงจำในเหตุการณ์ของสิบลีตรีตี หลักรัตน์ ในค่ายทหารจังหวัดอุบลราชธานีข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สองมีผลต่อความรู้สึกของคนในจังหวัดอุบลราชธานีที่รู้สึกร่วมกับรัฐบาลกรุงเทพฯ ในขณะนั้น โดยเหตุที่มีคนต่างวิถีเข้ามาในขอบเขตดินแดนแห่งชาติไทย ดังที่อภิปรีชญ์ คีนดี ได้กล่าวบรรยายเหตุการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวิถีกับคนในจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

...ช่วงนั้นในตัวเมืองอุบลฯ เต็มไปด้วยป่าไม้และฝูงสัตว์นานาชนิด มีชาวบ้านอาศัยอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน สะพานเสรีประชาธิปไตยก็ยังไม่ข้าม ใช้ทำจวนเป็นตลาดนัดซื้อขายสินค้ากัน ข้ามปากโดยเรือแจวคนละสตาจค์ มีเรือกลไฟของเจ๊กแข่งวิ่งล่องตามลำน้ำมูลส่งผู้โดยสาร ส่วนรถยนต์ก็มีอยู่ฝั่งวารินใช้เตาถ่านต้มไอน้ำ วิ่งจากหาดสวนยาไปตัวเมืองวารินฯ มีอยู่คันเดียวของท่านวิจิต โกสีย์วัตร ส่วนจักรยานนั้นคันละ ๑๘ บาท กงสุลฝรั่งเศสอยู่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดฯ ในปัจจุบันและโบสถ์คริสต์อยู่ย่านบุงกาแซว

กลางวันจะเห็นกองทหารญี่ปุ่นพากันมาเล่นน้ำมูล และนั่งอาบแดดไล่กางเกงในตัวเดียวอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล...ชอบโกนหัวโล้น แต่งกายชุดสีกากี มีระเบียบวินัยมาก กอดแต่ปืนและดาบขามูไรไว้อยู่เสมอ พากันขี่ม้าและขับรถจี๊ปออกมาซื้อม้าตามบ้านนอกและซื้อน้ำมันไขวัว-ควายมาทำลู่ ตามตัวจะประดับด้วยสร้อยกำไรมากมาย...ออกมาวางสายโทรศัพท์ตามเสาไฟฟ้าไม้ แต่ก็ถูกคนไทยขโมยไปทุกๆ วัน จนทหารญี่ปุ่นพบคนไทยต้องพูดเยาะเย้ยว่า “กุลา...กุลา” แปลว่า “เจ้าหัวขโมย”

ขณะที่ญี่ปุ่นได้ยึดอุบลฯ เอาเป็นฐานที่มั่นนั้นจะกระจายกันอยู่ประมาณ ๓-๔ ฐานเช่น...ที่บ้านท่าบ่อ (ตงฟ้าห่วน) เพื่อกักขังทหารฝ่ายสัมพันธมิตร เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา ออสเตรเลีย ที่จับกุมชาวลาว เขมร เวียดนาม และสิงคโปร์ มาเลเซีย โดยให้มุ่งกางเกงในและทำงานหนักตลอดวัน มีทหารญี่ปุ่นควบคุมตลอดเวลา ที่ซ่อมสร้างสะพานข้ามห้วย “แจละแม”

^{๑๗} อภิปรีชญ์ คีนดี, ประตูลงครามที่อุบล Y2K, หน้า ๗.

ถ้าเกิดปฏิกิริยา ทหารญี่ปุ่นก็จะทุบตีและจับทรมานทันทีจนชาวอุบลฯ นึกสงสาร พอดีกับข่าวลือจากเสรีไทยมาบอกกรมทหารม้าที่ ๓๕ ว่า...ใครก็ตามที่สามารถเข้าช่วยเชลยศึกพันธมิตรหรือจับทหารญี่ปุ่นได้จะมีปูนบำเหน็จให้ตลอดชีวิต...จนปี ๒๔๘๔ กองกำลังของญี่ปุ่นที่กระจายกันอยู่ตามวัดบูรพา ตามบ้านท่าบ่อ บ้านก้านเหลือง และทุ่งหนองบักแฮด (สนามบินอุบลฯ) เป็นฐานทัพใหญ่ มีกำนันนรินทร์อาษาพลกับลูกบ้านนาเมืองคอยส่งเสบียงและนำเกวียนไปขนดินมาทำสนามบินที่פקให้ทหารญี่ปุ่น แต่บางครั้งก็ถูกคณะเสรีไทยแอบปล้นกันอยู่เรื่อยๆ และปลอมตัวเข้าไปแอบส่งเสบียงอาหารและยารักษาโรคให้กับเชลยเหล่านี้ด้วย และในที่สุดอเมริกาก็ได้นำระเบิดปรมาณูไปถล่มที่ฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิ จนญี่ปุ่นประกาศยอมสงบศึก นักรบชามูไรจากแดนอาทิตย์อุทัยก็เดินทางกลับสู่มาตุภูมิโดยทางรถไฟ ส่วนเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรชาวผิวขาวก็ยังคงขังลิ้มต่างเจ็บไข้ได้ป่วยซบผอมหิวโซ จนชาวบ้านได้ไปพบและนึกสงสาร พวกเขานำขึ้นเกวียนจากคุกห้วยแจละแม บ้านท่าบ่อ มาร่วมกับเชลยที่อยู่ทุ่งหนองบักแฮดและพากันจัดหาข้าวปลาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคให้ เพียงไม่ถึงสัปดาห์เครื่องบินฝ่ายพันธมิตรที่ชนะก็บินมาทิ้ง เสื้อผ้าอาหารให้กับเชลยศึกเหล่านี้ ต่างพากันดีใจร่วมกับชาวอุบลฯ เมื่อรู้ว่าสงครามสงบและฝ่ายตนเองชนะ^{๑๘}

จากการบรรยายเหตุการณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนอุบลราชธานีกับคนต่างวิถีไม่ว่าจะเป็นทหารญี่ปุ่นที่เข้ามาประจำการ ทหารสัมพันธมิตรที่เป็นเชลยศึก โดยเฉพาะความรู้สึกเมตตาต่อคนที่ถูกกระทำในฐานะเชลยศึก ดังจะเห็นได้ว่าคนอุบลราชธานีเป็นผู้มีจิตใจงามต่อเชลยศึกของทหารญี่ปุ่น ผลแห่งความมีจิตใจดีดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการสร้างอนุสาวรีย์แห่งความดีของทหารสัมพันธมิตรที่ตกเป็นเชลยศึกของทหารญี่ปุ่น กล่าวคือ ก่อนที่เชลยศึกเหล่านั้นจะกลับบ้านเกิดเมืองนอนของตนก็ได้ร่วมกันสร้างอนุสาวรีย์แห่งความดี (Monument of Merit) ไว้ที่ทุ่งศรีเมือง

^{๑๘} อภิปรักษ์ คีนดี, ประตุงครามที่อุบล Y2K, หน้า ๓-๖.

ภาพที่ ๓๒ จารึกภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อนุสาวรีย์ความดีที่ทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

คนต่างวิถีและตัวแทนจากหลากหลายคนต่างวิถีซึ่งเคยร่วมในเหตุการณ์ครั้งนั้นจะมารวมตัวกันที่อนุสาวรีย์คุณงามความดี ในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน อันเป็นวันแห่งการรำลึกทุกปี ดังปรากฏในการกล่าวถึงบรรยากาศ เมื่อ พ.ศ.๒๕๕๐ ของสุวิษ คุณผล ว่า

“ผู้เขียนนำเสนอเรื่องนี้ด้วยความประหลาดใจ เพราะคาดไม่ถึงว่าจะมีผู้มาวางพวงมาลา ณ อนุสาวรีย์แห่งความดี ในปีพ.ศ.๒๕๕๐ เนื่องจากเวลาผ่านมา ๖๒ ปี ตั้งแต่การสร้างอนุสาวรีย์แห่งนี้เมื่อสงครามสงบ พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยคิดง่ายๆ ว่าถ้าเชลยศึกสงครามสมัยนั้นอายุ ๒๐-๓๐ ปี นับถึง พ.ศ.นี้อายุ ๘๒-๙๒ ปี แม้จะยังมีชีวิตอยู่ก็คงมาจากยุโรป/อเมริกา เพื่อวางพวงมาลาไม่ได้แล้ว เพราะเหตุนี้ผู้ที่มาวางพวงมาลาในครั้งนี้นี้ก็คงจะเป็นลูกหลาน/ผู้สืบสกุลของเชลยศึกสงครามในครั้งนั้น **แสดงให้เห็นว่า “อนุสาวรีย์แห่งความดี” มีความทรงจำอันยาวนานลึกซึ้งผูกพันมากจนสืบทอดถึงลูกหลานในระยะเวลากว่า ๖๐ ปี อย่างน่าชื่นชมยินดี สมควรที่ชาวอุบลราชธานีจะมีความปลาบปลื้มและภาคภูมิใจในบรรพชนที่สร้างคุณงามความดีไว้ให้ปรากฏแก่มหาชนทั่วโลกให้รำลึกถึงตลอดไป**^{๑๙}

แม้ว่าเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สองจะเป็นความทรงจำที่ยากจะลืมเลือน แต่สำหรับคนอุบลราชธานีแล้ว คือ “ความทรงจำแห่งความดี” ที่มีคุณค่าควรบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์สังคมของเมืองอุบลราชธานี เพื่อเป็นอนุสรณ์ของชาวจังหวัดอุบลราชธานีสืบต่อไป

๕.๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ : ศูนย์รวมชีวิตและความศรัทธาของชาวอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๔๘

แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองมาสู่การปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ความศรัทธาของราษฎรที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ของคนอุบลราชธานีนั้นยังคงแน่นแฟ้น ดังปรากฏในบทความของนิตี กสิโกศล^{๒๐} ที่นำบทความของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่อง “ผมไปปรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวที่อุบลฯ” มาเรียบเรียงเป็นบทความใหม่ชื่อว่า “ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช : ผมไปปรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวที่อุบลฯ” มีเนื้อหาบรรยายเหตุการณ์ครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ๑๕ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระหว่างวันที่ ๒-๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘

^{๑๙} สุวิซ คุณผล, “อนุสาวรีย์แห่งความดี มีหนึ่งเดียวที่อุบลราชธานี”

http://guideubon.com/news/images/ThuNovember2008103146_kwamdee02.jpg

^{๒๐} นิตี กสิโกศล, “ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช : ผมไปปรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวที่อุบลฯ” ในจุลสารไทยคดีศึกษา, ๑๔, ๑ (กุมภาพันธ์-เมษายน ๒๕๕๑) : ๓-๑๐.

ภาพที่ ๓๓ คุณยายคุ้มวัดบูรพา จังหวัดอุบลราชธานี เฝ้าฯ รับเสด็จ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พ.ศ.๒๕๔๘

ที่มา : <http://www.weekendhobby.com/offroad/newenergy/Question.asp?ID=1170>

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เขียนบรรยายเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
เสด็จฯ ถึงจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
กำหนดจะเสด็จถึงจังหวัดอุบลราชธานี ในวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘
ผมไปถึงตั้งแต่เช้าวันที่ ๑๕ ตลอดวันก่อนเสด็จพระราชดำเนินถึง อากาศ

จังหวัดอุบลราชธานี มีฝนโปรยลงมาอย่างบางๆ ไม่ถึงกับเปียกปอนเป็นระยะๆ เพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่ท้องที่ซึ่งตามปกติแห้งแล้งอยู่ในเทศกาลนี้ รุ่งขึ้นวันที่ ๑๖ ผมก็ไปรับเสด็จที่อำเภอโขยงโศธรอันเป็นอำเภอแรกที่จะเสด็จถึงจังหวัดอุบลราชธานี ที่ลานกว้างหน้าว่าการอำเภอ ราษฎรหลายหมื่นมาคอยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ตั้งแต่เช้าตรู่ ผมขึ้นรถออกจากอุบลแต่เช้า พอดูเพราะจะเร่งไปให้ทันเวลาเสด็จถึง ทางที่ไปนั้นต้องผ่านหมู่บ้านและตำบลใหญ่บ้างเล็กบ้างหลายหมู่บ้านหลายตำบล พอเข้าเขตอำเภอโขยงโศกรี้ก็ฉงนใจขึ้นมาว่าหมู่บ้านและตำบลที่ผ่านไปในนั้นดูเหมือนบ้านร้าง เพราะทุกบ้านปิดเงียบไม่มีคนอยู่และดูเหมือนจะไม่มีคนเฝ้า เพราะราษฎรผู้เป็นเจ้าของบ้านได้พากันไปคอยรับเสด็จแล้วสิ้น ผมเอ่ยขึ้นมาตามประสาคนปากเปราะว่าถ้าเจ้าของบ้านไปกันเสียหมดดังนี้ ขโมยคงสบายไป แต่เพื่อนคนหนึ่งที่นั่งไปในรถด้วยกัน เขาบอกว่าไม่เป็นไรหรอก เพราะวันนี้ขโมยก็คงหยุดงานไปรับเสด็จเหมือนกัน เป็นอันว่าวันนี้เป็นปลอดภัยแห่งทรัพย์สินของคนอำเภอโขยงโศธรและคนในอำเภออื่นๆ ที่เสด็จผ่าน ความจริงก็ปรากฏว่าเป็นเช่นนั้น

ยิ่งใกล้อำเภอโขยงโศธรเข้าไป ถนนก็ยิ่งแน่นไปด้วยผู้คน ทุกคนมุ่งหน้าไปทางเดียวกัน คือต่างคนต่างก็จะไปรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัว ดูเหมือนจะไม่มีใครทักถามใครว่าอะไร เพราะต่างคนต่างรู้ใจกัน และรู้จุดหมายปลายทางอันเดียวกันอยู่แล้ว ผมเคยนึกถามตัวเองอยู่บ่อยๆ เหมือนกันว่าการที่เราเรียกคนเป็นจำนวนมาก ว่าเป็นคนชาติเดียวกันนั้นแปลว่าอย่างไร คำว่าชาตินั้นหมายความว่าอย่างไรกันแน่ จะถือเอาเส้นเขตแดนของประเทศเป็นเครื่องหมายกำหนดชาติมนุษย์ก็ไม่แน่แน่ จะถือเชื้อชาติหรือศาสนาก็ไม่เที่ยงอีก เพราะคนที่เป็นชาติเดียวกันนั้นอาจต่างเชื้อชาติศาสนากันได้ ไปรับเสด็จคราวนี้ผมสามารถตอบปัญหาให้แก่ตัวเองได้กระจ่างขึ้น ผมเกิดความคิดว่าคนชาติเดียวกันนั้นก็คือคนที่วิญญูณร่วมกัน มีความรู้สึกว่าร่วมโชคชะตากันมาทั้งในอดีตและปัจจุบัน และจะร่วมกันต่อไปในอนาคต ความรู้สึกร่วมนี้ทำให้เกิดความรักในวัตถุเดียวกัน เกิดความปรารถนาเดียวกัน ทำให้เกิดความผูกพันต่อกันและกันแน่นกระชับขึ้นไปอีก ราษฎร

ที่ต่างมุ่งหน้าไปเฝ้าพระเจ้าอยู่หัววันนั้นได้ให้คำตอบแก่ผมด้วยอาการกิริยาที่เต็มไปด้วยความตั้งใจแน่วแน่ และด้วยใบหน้าอันอึมเิบ ด้วยสายตาที่เป็นมิตร ผมมิได้รู้จักเขาเหล่านั้นด้วยใจ แต่รู้ด้วยสภาวะของผมทั้งหมด ว่าคนเป็นจำนวนหมื่นๆ เหล่านั้นเป็นชาติเดียวกับผม ไม่มีวันจะแยกออกหรือจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นและจะเป็นด้วยความรู้สึกอย่างเดียวกับผม กระมังที่ชาวขอนแก่นคนหนึ่ง หลังจากที่เฝ้าพระเจ้าอยู่หัวโดยใกล้ชิดและได้ก้มลงกราบชบศรีชะแทบพระยุคลบาทได้ประกาศกับคนที่อยู่รอบตัวด้วยเสียงอันสะท้อนไปด้วยความมั่นใจและด้วยใบหน้าอันนองด้วยน้ำตาว่า “ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราเป็นคนไทยแล้ว”

ที่จังหวัดอุบล ราษฎรได้จัดพิธีบายศรีสู่พระขวัญตามประเพณีดั้งเดิมของตน บายศรีเก้าชั้นสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีได้จัดทำขึ้นอย่างประณีต ทั้งสองพระองค์ประทับท่ามกลางราษฎร มีผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาหาชนมอภันตะเป็นผู้อ่านคำถวายพระพรชัยมงคลตามสำเนียงอีสาน พิธีนั้นประกอบที่วัดมีคนมาเฝ้าเป็นจำนวนหมื่นเช่นเดียวกันและเสร็จพิธีแล้วก็มีพระราชปฏิสันถารจนทั่ว เสร็จแล้วจึงได้เสด็จยังพลับพลาหน้าศาลากลางจังหวัดซึ่งทางราชการจังหวัดอุบลตั้งขึ้นรับเสด็จอย่างงดงามสมพระเกียรติ ประชาชนเฝ้าที่สนามหน้าศาลากลางและแน่นขนัดออกไปเต็มทุ่งศรีเมืองนับเป็นจำนวนแสน ทางบ้านเมืองจัดปะรำไว้กลางสนามหน้าศาลากลางให้ประชาชนได้นั่งเฝ้า หากดูจากอากาศก็จะเห็นปะรำนั้นเป็นอักษรย่อพระปรมาภิไธย เมื่อเสด็จขึ้นพลับพลาแล้วผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลได้กราบบังคมทูลในนามของชาวอุบล แสดงความปิติยินดีที่ได้รับเสด็จพระราชดำเนินมาประทับในจังหวัด และมีพระราชดำรัสตอบพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชทานพรแก่ชาวอุบล เสร็จแล้วจึงเสด็จลงจากพลับพลา มีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรอย่างใกล้ชิดเช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ

ก่อนถึงวันเสด็จนั้นประชาชนจากท้องที่ต่างๆ นอกอำเภอเมืองได้หลังไหลเข้ามาในตัวจังหวัดเรื่อยๆ นับว่าเป็นประวัติการณ์ เมืองอุบลไม่เคยมีคนเข้ามามากเป็นจำนวนนับเป็นแสนๆ อย่างในคราวนี้ ถนนหนทางแออัด

ไปด้วยฝูงคน ที่บ้านเพื่อนผมไปพบคนกลุ่มหนึ่งที่เขามาจากบ้านป่าห่างจาก อุบลหากจะเดินก็ราวๆ สามวัน แต่ได้เดินกันมาวันหนึ่งเต็มๆ จึงถึงทางหลวง ได้อาศัยรถยนต์เข้ามาถึงที่ตั้งจังหวัดได้ วัตถุประสงค์ของคนกลุ่มนี้มีอยู่แต่ อย่างเดียว คือใครเห็นพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ บรมราชินีเพื่อ “บูชาท่านด้วยตา” ตามคำพิทักษ์ของเขา ผมนั่งคุยกับคนกลุ่มนี้ อยู่นาน ส่วนมากเป็นผู้ใหญ่วัยสี่สิบห้าปี มีลูกหลานติดตามมาด้วย อีกครูใหญ่เจ้าบ้านก็เอาน้ำแข็งมาเลี้ยง ผมดูอาการที่จับน้ำแข็งก็เห็นผิ ดสังเกต ได้ถามดูได้ความว่าจำนวนที่นั่งอยู่กลุ่มใหญ่นั้นมีคนนำทางมาเพียง คนเดียวที่เคยเข้ามาถึงเมืองอุบล นอกนั้นไม่เคยย่างกรายเข้ามาเลย ครั้งนี้ เป็นครั้งแรกที่ได้เห็นน้ำแข็ง ได้เห็นไฟฟ้า และในบังเอิญขณะนั้นได้มีฝรั่งนั่ง อยู่คนหนึ่งจึงเป็นครั้งแรกที่ได้เคยเห็นฝรั่ง ไม่ว่าจะรู้ตัวอะไรเอาเลยทีเดียว แต่ คนเหล่านี้ก็มีความจงรักภักดีมั่นคงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่น้อย ไปกว่าคนที่อยู่ท่ามกลางความเจริญ และเมื่อดูศรัทธาที่เขาบุกบั่นมา เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ผมก็ยอมรับนับถือเขาด้วยความจริงใจของเขา บริสุทธิสะอาดยิ่งกว่าด้วยผมเองในหลายอย่างหลายประการ

คนที่มีชีวิตและความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ เช่นนี้ สง่าราศีของ มนุษย์อันธรรมชาติได้ให้ไว้ เขาได้เฝ้าพระเจ้าอยู่หัวด้วยความจงรักภักดี อันแน่วแน่ จะพูดจะเพ็ดทูลอย่างไรก็ตรงไปตรงมา ไม่ช่วยเชินกระดาก อายในเรื่องศัพท์แสง เขาพูดกับพระเจ้าอยู่หัวของเขาด้วยความรัก และ ใช้ศัพท์ที่ใช้กันในครอบครัวอย่างใกล้ชิด

คุณยายคนหนึ่งเอาผ้าห่มออกปูไว้ให้ทรงประทับรอยพระบาท ครั้นเสด็จพระราชดำเนินมาใกล้ตัวคุณยายเห็นทรงปฏิสันถารกับราษฎร อีกกลุ่มหนึ่งไกลตัวออกไป คุณยายก็ร้อนใจเกรงจะไม่ประทับพระบาทลง บนผ้าห่มของคุณยาย คุณยายจึงร้องทูลว่า “บักหล่า (หลานน้อย) มาทางนี้ มาเหยียบผ้าห่มให้ยายหน่อย” เมื่อทรงได้ยินเสียงคุณยายร้องทูลก็แย้ม พระโอษฐ์ แล้วเสด็จมาประทับรอยพระบาทให้สมความประสงค์ เมื่อ เสด็จไปแล้วคุณยายก็พับผ้าแล้วเอาขึ้นจบบหน้าผาก พลางยิ้มกับคนที่นั่ง อยู่รอบตัว แล้วรำพึงรำพันว่า “ว่าง่าย น่ารัก”

ด้วยความเป็นกันเองและตรงไปตรงมาของคน ปราศจากเล่ห์เหลี่ยมแห่งความเจริญ ผมเชื่อว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงตระหนักในความเป็นอยู่ของราษฎรของพระองค์ในภาคอีสานเป็นอย่างดี ใครมีทุกข์ร้อนอย่างไรก็กราบทูลจนสิ้น ส่วนมากก็เห็นจะเป็นเรื่องความแห้งแล้งอดอยากอันเป็นสภาพส่วนใหญ่ของภาคนั้น บางคนก็กราบบังคมทูลอะไรตรงๆ หลายอย่าง บางคนก็ซิบทูลโดยใกล้ชิด ไม่มีใครอาจเข้าไปฟังได้พูดง่าย ๆ ก็จะต้องว่าเป็นเรื่องที่อยู่กันระหว่างพระเจ้าอยู่หัวกับราษฎรของพระองค์...

ผมได้เขียนเล่าสิ่งที่ผมได้ประสบพบเห็นมาอย่างกระต่อนกระแต่น เพราะสิ่งที่ผมได้เห็นอันแท้จริงนั้นใหญ่หลวงเกินที่จะบรรยายได้ละเอียด ผมได้เห็นพระมหากษัตริย์คุณประจักษ์แก่ตา ผมได้เห็น “ความจงรักภักดี” ที่เราชอบพูดกันอยู่บ่อยๆ นั้น มีลักษณะอันแท้จริงอย่างไรและมีความใหญ่หลวงเพียงไร จะเปรียบเทียบกับสิ่งใดก็เปรียบได้ยาก ศัพท์บางคำ เช่น “ด้วยความจงรักภักดีเป็นล้นเกล้า” หรือ “ด้วยความปิตินิติเป็นล้นพิน” นั้น เรามักจะได้เห็นกันบ่อยๆ ในตัวหนังสือ ผมเพิ่งได้เห็นแล้วก็ไม่สามารถจะบรรยายออกมาเป็นตัวหนังสืออีกได้ ส่วนคำว่า “เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท” นั้น เคราะห์ดีที่ผมจับภาพไว้ได้ทัน จึงได้นำมาลงพิมพ์ไว้ในหน้าปกหนังสือเล่มนี้แล้ว ขอท่านผู้อ่านจงพิจารณาภาพปกนั้นจงดี ดูแล้วจงเก็บเท็ดทูนไว้ในที่สูง เพราะเป็นภาพที่แสดงถึงความรู้สึกส่วนลึกในหัวใจของคนไทยจำนวนมากมายนักหนา และโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ขอเชิญชวนท่านผู้อ่านทั้งหลายจงร่วมใจกันถวายพระพร

ขอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเจริญ”^{๒๑}

๔ ธันวาคม ๒๕๔๘

^{๒๑} นิติ กสิโกศล, “ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช : ผมไปรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวที่อุบลฯ,” หน้า ๓-๑๐.

การบรรยายของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชข้างต้น ผู้วิจัยไม่สามารถตัดทอนได้แม้แต่ตอนใดตอนหนึ่ง เพราะเป็นการบรรยายให้เห็นถึงวิถีชีวิตและศรัทธาของคนอุบลราชธานีที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอย่างหาที่สุดมิได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอเป็นภาพประกอบในการเสด็จฯ จังหวัดอุบลราชธานีในครั้งนั้น ดังนี้

ภาพที่ ๓๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
ณ ศ.อ.ศ.อ. จังหวัดอุบลราชธานี

ที่มา : หจช.อบ.ภ.๒๕๓

ภาพที่ ๓๕ หญิงชราเมืองอุบลราชธานีรับเสด็จ

ที่มา : หจช.อบ.ภ.๒๕๕

ภาพที่ ๓๖ ชุมรับเสด็จ ที่ ต.ป่าดัว ป่าตอง อ.ยโสธร

ที่มา : หจช.อบ.ภ.๒๖๐

ภาพที่ ๓๗ ราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีร่วมใจจัดพิธีบายศรี

ที่มา : หจช.อบ.ภ.๒๖๒

ภาพที่ ๓๘ ราษฎรเผ่าฯ รับเสด็จที่อุบลราชธานี โดยราษฎรผู้นี้ได้อัญเชิญพระบาทประทับบนศิระระ
ของตนเองเพื่อความเป็นสิริมงคล

ที่มา : หจช.อบ.ภ.๒๖๖

ภาพที่ ๓๙ รถไฟพระที่นั่งเคลื่อนออกจากอุบลฯ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๘

ที่มา : หจช.อบ.ภ.๒๖๗

ภาพที่ ๔๐ ช้างพลายบุญเลิศ

ที่มา : หจช.อบ.ภ.๒๖๘

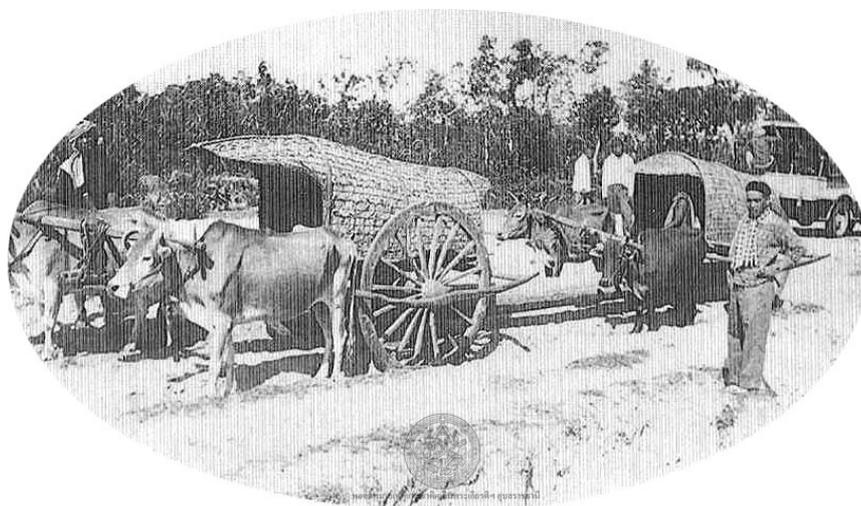
๕.๔ พัฒนาการของถนนชยางกูร ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๗-๒๕๒๐

๕.๔.๑ “ถนนชยางกูร” : ที่มาและความสำคัญ

ถนนชยางกูรเริ่มสร้างใน พ.ศ.๒๔๗๗ โดยกรมทางหลวงชนบท ผู้อำนวยการโครงการในขณะนั้นคือหม่อมเจ้าวิเศษศักดิ์ ชยางกูร ต่อมาเมื่อมีการตั้งชื่อถนน ถนนนี้จึงมีชื่อว่าถนนชยางกูร ตามนามสกุลของหม่อมเจ้าวิเศษศักดิ์ ถนนชยางกูรเมื่อเริ่มสร้างนั้นเป็นเพียงถนนดินลูกรัง ปรับถนนให้เป็นทางเรียบโดยใช้รถบดดินลูกรังให้ละเอียดเท่านั้น เวลาที่ฝนตก สภาพถนนจะใช้งานได้ดีกว่าทางเกวียนเพียงเล็กน้อย

ต่อมาใน พ.ศ.๒๔๗๘-๒๔๗๙ ถนนชยางกูรมีความสำคัญเพิ่มขึ้น คือเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีกับจังหวัดในภาคอีสานตอนเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร จังหวัดหนองคาย จังหวัดมุกดาหาร โดยมีรถประจำทางไปจังหวัดมุกดาหารทุกวัน แม้พิจารณาจะเป็ดินลูกรังก็ยังคงดีกว่าเมื่อสองสามปีก่อนนี้ ซึ่งรถวิ่งบนทางเกวียนใช้เกียร์สามได้ไม่เกิน ๓ กิโลเมตร^{๒๒}

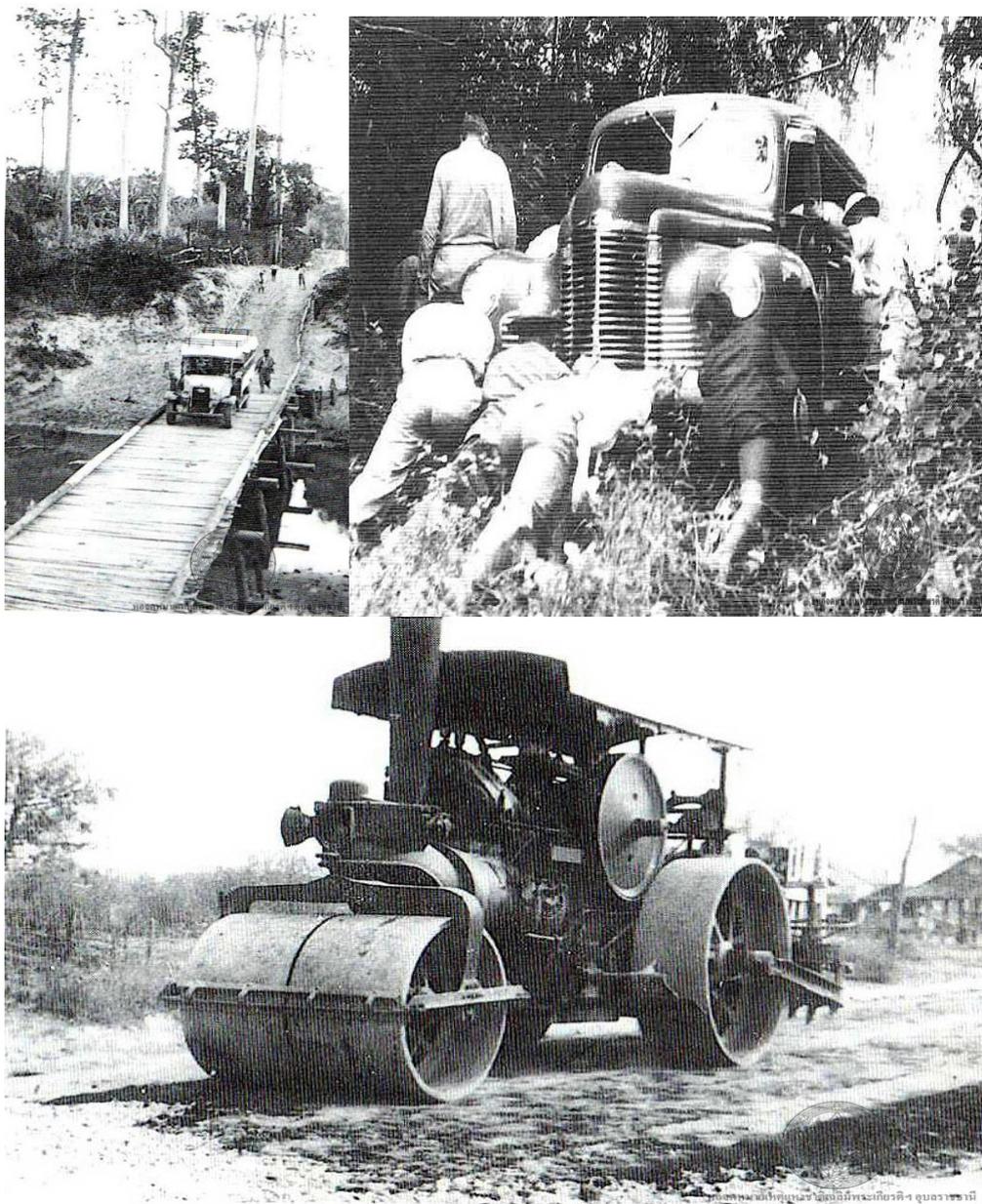
ภาพที่ ๔๑ ถนนชยางกูรสมัยแรกเริ่ม

ที่มา : หจข.อบ.ภ.๖๒๕

^{๒๒} ศิลปชัย ชาญเฉลิม, เรื่อง คำให้การ “นายหนวย” ๗๒ ปี ท่ามกลางมนุษย์นานาพันธุ์ (กรุงเทพฯ : ป. สัมพันธ์พานิชย์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

ภาพที่ ๔๒ การตัดถนนชยางกูร

ที่มา : หจช.อบ.ภ.๖๒๘, ๖๓๑, ๖๓๘

ภาพที่ ๔๓ ถนนชยางกูรในปัจจุบัน

ที่มา : <http://www.isan.clubs.chula.ac.th/webboard/index.php?transaction>

ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นด้วยหัวข้อ พัฒนาการของถนนชยางกูร ระหว่างพ.ศ.๒๔๗๗-๒๕๒๐ และหัวข้อ บทบาทของถนนชยางกูรกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนจังหวัดอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๔-๒๕๒๐ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงพัฒนาการของถนนชยางกูร และบทบาทของถนนชยางกูรที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของคนจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งเวลาในการศึกษาหัวข้อ พัฒนาการของถนนชยางกูร และบทบาทของถนนชยางกูรกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนจังหวัดอุบลราชธานี เป็น ๓ สมัย คือ ถนนชยางกูร สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘ ถนนชยางกูร สมัยสงครามเวียดนาม พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๑๘ และถนนชยางกูร สมัยหลังการถอนทัพของประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ.๒๕๑๘

๕.๔.๒ ถนนขยางกูร สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘

สงครามโลกครั้งที่สองหรือสงครามมหาเอเซียบูรพา คือสงครามที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศมหาอำนาจตะวันตกกับประเทศในแถบเอเซีย สงครามเริ่มขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๔๘๔ และสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. ๒๔๘๘^{๒๓} ในเหตุการณ์นี้ประเทศญี่ปุ่นได้ส่งทหารเข้ามาตั้งฐานทัพอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี รัฐบาลญี่ปุ่นเลือกเป็นแนวด้านสุดท้ายในการทำสงครามมหาเอเซียบูรพา เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดอุบลราชธานีเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านคือประเทศลาว ซึ่งขณะนั้นญี่ปุ่นได้เข้าไปตั้งฐานทัพในประเทศลาวแล้ว การเลือกจังหวัดอุบลราชธานีเป็นแนวด้านสุดท้ายนั้นทำให้สะดวกในการเดินทัพไปยังประเทศลาว ซึ่งมีสามเส้นทาง คือ เส้นทางที่หนึ่ง ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๗ จากอำเภอพิบูลมังสาหารผ่านช่องเม็ก ต่อไปยังประเทศลาว เส้นทางที่สอง ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๒ ถนนขยางกูรผ่านจังหวัดอำนาจเจริญ ต่อไปยังจังหวัดมุกดาหาร แล้วข้ามไปยังประเทศลาวโดยผ่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว นอกจากนี้ยังสามารถเดินทัพไปถึงประเทศเวียดนามโดยผ่านประเทศลาวได้อีกด้วย เส้นทางที่สาม เส้นทางหมายเลข ๒๑๗๑ เข้าทางอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ก็จะเดินทัพเข้าไปในประเทศกัมพูชาได้

จากความสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานีข้างต้น กองทัพญี่ปุ่นได้ลำเลียงเชลยศึกและอาวุธมายังจังหวัดอุบลราชธานี เชลยศึกส่วนใหญ่เป็นชาวอินโดนีเซียและชาวมาเลเซีย รวมไปถึงเชลยศึกที่เป็นทหารฝ่ายสัมพันธมิตรชาวตะวันตกอีกจำนวนหนึ่ง นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังส่งทหารม้ามาประมาณหนึ่งกองพัน ทอยยข้ามโขงมาที่จังหวัดมุกดาหาร แล้วรอนแรมมาทางถนนขยางกูรเป็นระยะทาง ๑๖๐ กิโลเมตร จากจังหวัดมุกดาหารถึงจังหวัดอุบลราชธานี^{๒๔} ญี่ปุ่นลำเลียงเชลยศึกเพื่อมาขยายสนามบินและรันเวย์เพื่อรองรับเครื่องบินสองเครื่องยนต์ ในขณะเดียวกันทหารญี่ปุ่นก็เริ่มทยอยเดินทางเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานีโดยทางรถไฟจากจังหวัดกาญจนบุรีและกรุงเทพมหานครเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และได้เข้ามายึดสถานที่ราชการในจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อใช้เป็นกองบัญชาการ เช่น บริเวณมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีในปัจจุบัน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ทหารญี่ปุ่นได้ใช้ถนนขยางกูรเพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งอาวุธยุทโธปกรณ์ อีกทั้งช่วยในการลำเลียงทหารเพื่อมาช่วยสร้างสนามบิน

^{๒๓} อภิปชญา คีนดี, **ประตูลู่สงครามที่อุบลฯ2K** (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), ไม่มีเลขหน้า.

^{๒๔} ศิลปชัย ชาญเฉลิม, **คำให้การ “นายหนวย” ๗๒ ปี ท่ามกลางมนุษย์นานาพันธุ์**, หน้า ๒๑๐.

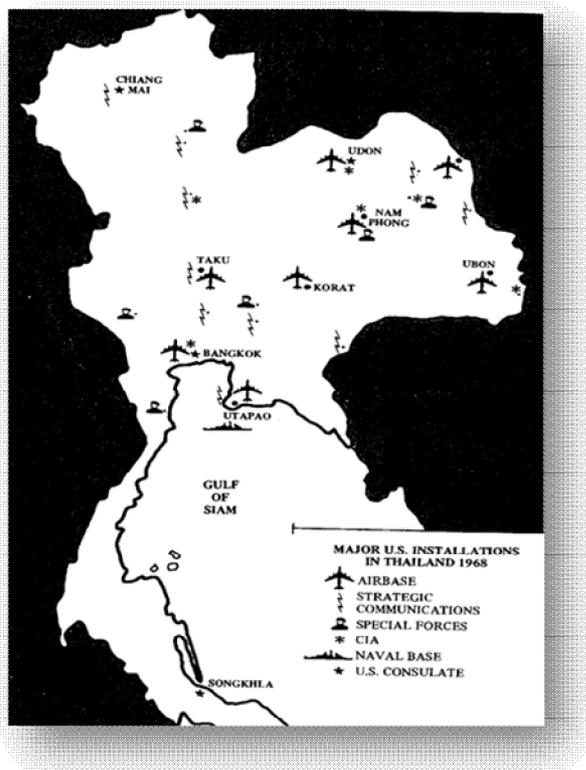
๕.๔.๓ ถนนชยางกูร สมัยสงครามเวียดนาม พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๑๘

สงครามเวียดนามเป็นสงครามกรณีพิพาททางการทหารระหว่างประเทศเวียดนามเหนือ เวียดนามใต้ กัมพูชาและลาว กับประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘- ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๘ (วันที่กรุงไซ่ง่อนแตก) ผลของสงครามครั้งนั้นคือ ประเทศเวียดนามเหนือ ได้รับชัยชนะในการกรณีพิพาทดังกล่าว ขณะเดียวกันประเทศสหรัฐอเมริกาต้องถอนทัพออกจากกลุ่ม ประเทศในอินโดจีนที่ไปตั้งฐานทัพไว้ทั้งหมด

สำหรับประเทศไทยกับกรณีพิพาทดังกล่าว ประเทศไทยมีนโยบายร่วมกับประเทศสหรัฐอเมริกา ในการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์จากกลุ่มประเทศที่เป็นคู่กรณีพิพาทที่สำคัญ คือ ประเทศเวียดนามเหนือ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เลือกประเทศไทยให้เป็นที่ตั้งฐานทัพเพื่อปฏิบัติการทางการทหาร สืบเนื่องจาก บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยติดกับกลุ่มประเทศกรณีพิพาท รัฐบาลสหรัฐอเมริกาส่ง ทหารเข้ามาตั้งฐานทัพในจังหวัดต่างๆ ดังนี้ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย จังหวัดนครราชสีมา และ จังหวัดอุบลราชธานี ผลจากการเข้ามาตั้งฐานทัพของประเทศไทยครั้งนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตของคน ในบริเวณภาคอีสาน และยังคงหลงเหลือร่องรอยหลักฐานให้เห็นในปัจจุบัน ดังกรณีจังหวัดอุบลราชธานี ได้เริ่มมีทหารประเทศสหรัฐอเมริกาเข้ามาปฏิบัติการใน พ.ศ.๒๕๐๖ และยุติลงใน พ.ศ.๒๕๑๘

ดังนั้นประเทศไทยจึงเป็นที่ตั้งฐานทัพในการทำสงครามเพื่อต่อต้านกับภัยคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีประเทศ เวียดนามเหนือเป็นแกนนำสำคัญในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้ถูกเลือกเป็นที่ตั้งของฐานทัพของสหรัฐอเมริกา จังหวัดอุบลราชธานีจึงเป็นจังหวัดหนึ่งที่เป็นที่ตั้ง ฐานทัพของประเทศไทยอเมริกา ดังจะพิจารณาได้จากแผนที่แสดงที่ตั้งฐานทัพของประเทศ สหรัฐอเมริกา ดังนี้

แผนที่ ๑๑ แสดงที่ตั้งฐานทัพอากาศสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย

ที่มา : Thomas Lobe, **United States National Security Policy and AID To The Thailand Police** Monograph series in World Book Affairs, Volume 14, Book II (United States of America : University of Denver, 1947), p. 43.

อย่างไรก็ดีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีความสัมพันธ์มาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๙๓ กล่าวคือ มีการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาประเทศไทยร่วมกัน โดยเฉพาะการพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้สามารถเชื่อมติดต่อกันได้สะดวกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นโยบายดังกล่าวชัดเจนขึ้นใน พ.ศ.๒๕๐๙ โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้แนะนำให้รัฐบาลไทยรวมโครงการย่อยต่างๆ ที่ดำเนินไปแล้วให้เป็นโครงการใหญ่ โดยเฉพาะการสร้างทางหลวงเส้นทางต่างๆ ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการประเมินความช่วยเหลือ และเหตุผลประการสำคัญก็คือสหรัฐอเมริกาต้องการจะทุ่มเทความช่วยเหลือไปทางด้าน

พัฒนาการคมนาคม โดยการสร้างเส้นทางเชื่อมโยงไปยังจุดต่างๆ โดยเฉพาะทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ที่ติดต่อกับประเทศลาวและกัมพูชา^{๒๕}

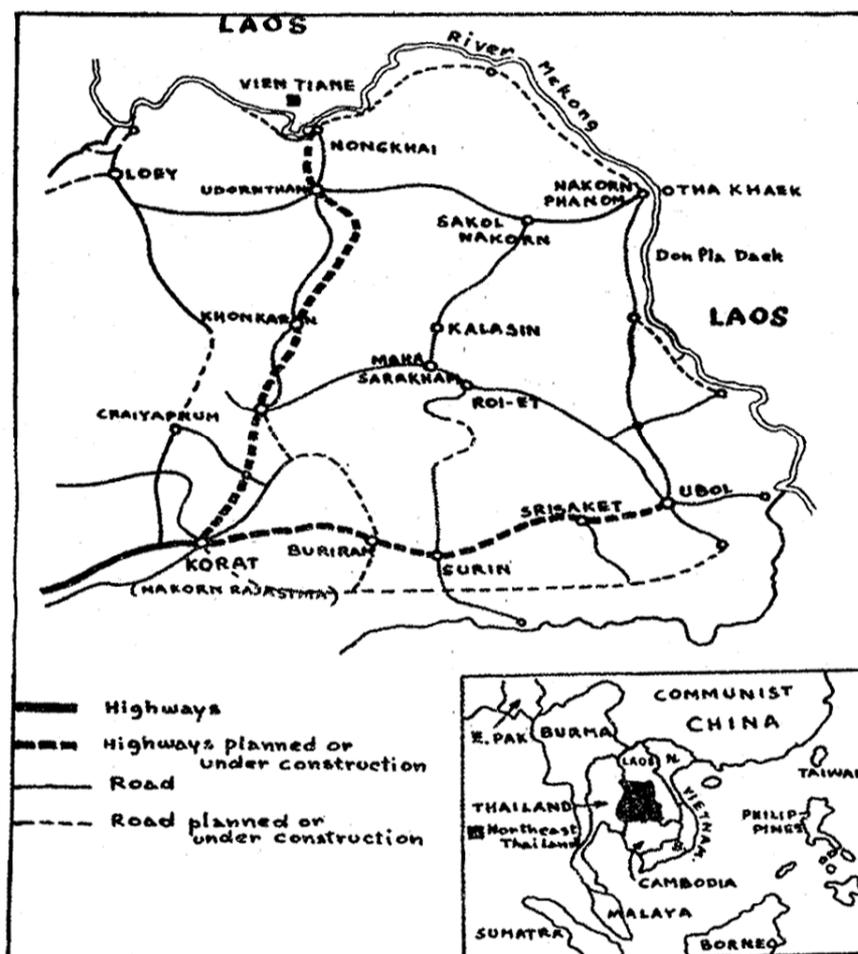
ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาเมื่ออยู่หลายสาขาคือด้วยกัน เช่น การศึกษา การสาธารณสุข อุตสาหกรรมและพลังงาน เป็นต้น แต่เน้นไปที่การคมนาคม เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาการคมนาคมเพื่อใช้ในการเดินทางและการขนถ่ายอาวุธยุทธภัณฑ์ได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามความช่วยเหลือของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเน้นการสร้างหรือซ่อมแซมถนนเพียงบางสายที่สหรัฐอเมริกาได้ใช้ประโยชน์เท่านั้น เช่น เส้นทางบัวชุม-เลย อุดรธานี-วังสะพุง หล่มสัก-ชุมแพ โชคชัย-เดชอุดม บ้านไผ่-อุบลราชธานี นครราชสีมา-หนองคาย เลย-ขอนแก่น บ้านไผ่-สกลนคร อุดรธานี-นครพนม และนครพนม-อุบลราชธานี (ถนนชยางกูร)

การปรับปรุงและบำรุงเส้นทางคมนาคมภายใต้โครงการความช่วยเหลือของประเทศสหรัฐอเมริกาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังกล่าว ทำให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็วมากกว่าในอดีต ซึ่งไม่เน้นการบำรุง ปรับปรุง หรือสร้างถนน ดังจะพิจารณาได้จากแผนที่แสดงถนนที่เชื่อมกับเส้นทางระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจังหวัดอุบลราชธานีก็ได้ปรับปรุงถนนชยางกูรเพื่อเชื่อมต่อกับจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดนครพนม และจังหวัดหนองคาย ที่มีถนนมิตรภาพเชื่อมต่อมาจากจังหวัดนครราชสีมา อันจะทำให้เห็นว่าเส้นทางคมนาคมนี้สามารถเดินทางไปได้รอบภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหมือนเส้นวงกลม ดังนี้

^{๒๕} สมศรี ชัยวนิชยา, “นโยบายการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐบาลไทย ระหว่าง พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๑๙,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๗-๑๐๗.

แผนที่ ๑๒ แสดงถนนในภาคอีสาน

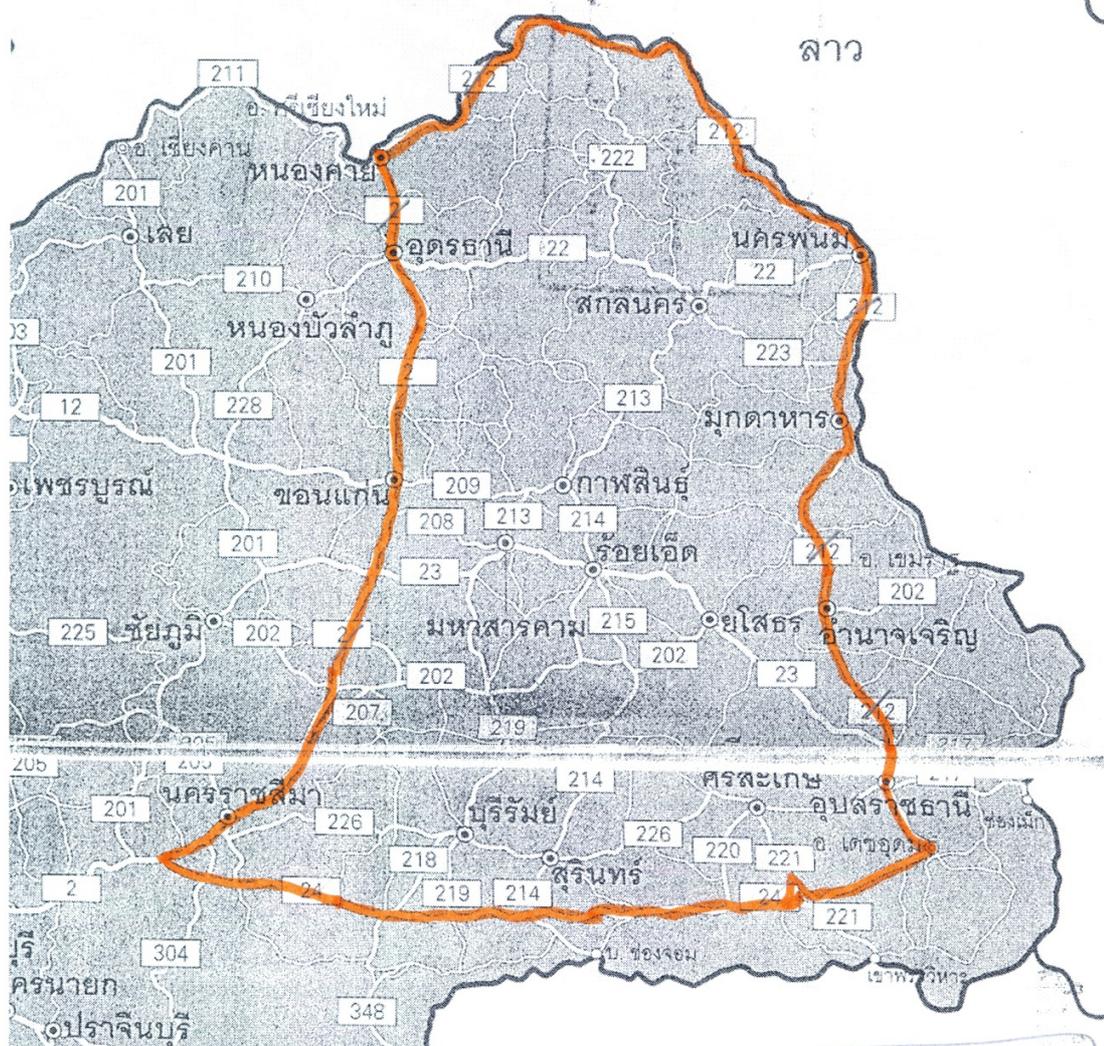
ROADS IN NORTHEAST THAILAND

ที่มา : Bangkok Post, April 1968, p. 31.

ดังนั้นถนนขยางกูรของจังหวัดอุบลราชธานีในช่วงสงครามเวียดนามจึงยังคงมีความสำคัญในด้านการเป็นถนนยุทธศาสตร์ทางการทหารอีกครั้ง แต่ครั้งนี้มีการปรับปรุงให้ถนนเส้นนี้เชื่อมโยงกับฐานทัพของสหรัฐอเมริกาในจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังแผนที่แสดงเส้นทางเชื่อมต่อของถนนขยางกูรกับจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

แผนที่ ๑๓ แสดงเส้นทางลำเลียงอาวุธในสงครามโลกครั้งที่ ๒ และสงครามเวียดนาม

ที่มา : แผนกการทางอุบลราชธานีที่ ๑ จังหวัดอุบลราชธานี, กรมทางหลวง,
 ประวัติสายทาง ทางหลวงหมายเลข 212 ตอนม่วงสามสิบ-ต่อเขตเทศบาล
 นครอุบลราชธานี (อุบลราชธานี : กระทรวงคมนาคม, ม.ป.ป.).

แผนที่แสดงถนนทางหลวงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือข้างต้นมีลักษณะคล้ายวงกลม เมื่อเชื่อมกับถนนมิตรภาพทางหลวงหมายเลข ๒ ทางหลวงหมายเลข ๒๔ และทางหลวงหมายเลข ๒๑๒ ถนนชยางกูร ถนนสายต่างๆ ต่างมุ่งไปสู่จังหวัดชายแดนที่ติดกับพรมแดนประเทศลาวและกัมพูชา เพื่อเชื่อมกับชายงานฐานทัพอเมริกาซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดนครพนม อุดรธานี ขอนแก่น อุบลราชธานี และนครราชสีมา^{๒๖} การเชื่อมของเส้นทางดังกล่าวส่งผลให้ฐานทัพอเมริกาสามารถลำเลียงทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ได้รอบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๕.๔.๔ ถนนชยางกูร สมัยหลังการถอนฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ.๒๕๑๘

ภายหลังจากประเทศสหรัฐอเมริกาได้ถอนกองทัพออกจากประเทศไทยอย่างเป็นทางการใน พ.ศ.๒๕๑๘ แล้ว การขยายตัวทางเศรษฐกิจและชุมชนยังคงดำเนินสืบเนื่องไปจนถึง พ.ศ.๒๕๒๔ เทศบาลเมืองอุบลราชธานีได้ขยายเขตเทศบาลให้มีขนาดใหญ่ขึ้น คือมีเนื้อที่ทั้งหมด ๒๙.๐๔ ตารางกิโลเมตร ตามพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ฉบับที่ ๒ โดยประกาศขยายเขตเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๔ ทำให้ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแจระแม ตำบลประทุม และตำบลขามใหญ่ ในบางส่วน

หลังจากขยายเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ในปี พ.ศ.๒๕๒๔ แล้ว ทำให้มีประชากรในเขตเทศบาลอุบลราชธานีเพิ่มมากขึ้น อาคารบ้านเรือนก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจการค้า ธุรกิจอุตสาหกรรม ได้มีการขยายตัว ได้เกิดขึ้นใหม่และกระจายตัวออกไปในพื้นที่หลายบริเวณ ได้เกิดห้างสรรพสินค้า และอุตสาหกรรมก่อสร้าง เช่น โรงงานผลิตวัสดุก่อสร้าง และอู่ซ่อมรถ แต่ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัด คือกิจการการค้าและบริการประเภทจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม เรียงรายตลอดแนวถนนชยางกูร นอกจากนี้ยังมีธุรกิจต่างๆ ที่ขยายออกมาตามแหล่งชุมชนใหม่ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ คือธุรกิจตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น^{๒๗} ดังนั้นจึงเกิดการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ.๒๕๔๒ โดยการใช้ที่ดินบริเวณสองข้างถนนนั้นมีความแตกต่างกันออกไป จะเห็นได้ว่าถนนชยางกูรได้เปลี่ยนแปลงบทบาทจากถนนที่มีบทบาททางด้านยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ มาเป็นถนนที่มีบทบาท

^{๒๖} สมศรี ชัยฉนิชยา, “นโยบายการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐบาลไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๔-๒๕๑๙,” หน้า ๘๗-๒๐๗.

^{๒๗} ภูวภัณธ์ ยุคตะวัน, “การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๐-๘๑.

ทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว อีกทั้งการขยายเขตเทศบาลเป็นครั้งที่ ๒ ได้ส่งผลกระทบต่อจังหวัดอุบลราชธานี ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การขยายตัวของชุมชนสองข้างถนนขยางกูร และประการที่สอง การขยายตัวของธุรกิจการค้าและการบริการ ดังจะอธิบายต่อไป

๕.๕ บทบาทของถนนขยางกูรกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนอุบลราชธานี พ.ศ.๒๔๘๔-๒๕๒๐

๕.๕.๑ ถนนขยางกูรกับวิถีชีวิตของคนอุบลราชธานี สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในช่วงเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ดังที่ได้อภิปรายแล้วในบทที่ ๔ ว่าทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งฐานทัพในจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นใช้เป็นฐานที่มั่นเพื่อทำการรบกับฝรั่งเศสเป็นที่สุดท้าย ทหารญี่ปุ่นจากทั่วสารทิศในประเทศไทยจึงทยอยเข้ามายังจังหวัดอุบลราชธานี ดังที่ศิลปชัยชาญเฉลิม ได้บรรยายให้เห็นสภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจของคนอุบลราชธานีกับถนนขยางกูร ดังนี้

...กองทัพอากาศส่งทหารช่างกรรมยุทธโยธาทหารอากาศไปสร้างสนามบินที่กิโเลเมตรที่ ๙ ถนนขยางกูร ทางไปอำนาจเจริญ ทหารญี่ปุ่นทยอยเข้ามาเรื่อยๆ เป็นระดับกองพลใหญ่และมีเชลยเพิ่มมาเรื่อยๆ เส้นทางลำเลียงคือทางรถไฟเท่านั้น ส่วนทางรถยนต์พอมิช่วงดีของทางลูกรังที่พอใช้ความเร็วได้บ้าง คือจากอุบลฯ-ยโสธร และอุบลฯ-มุกดาหาร (ถนนขยางกูร) เชลยศึกที่ญี่ปุ่นขนมานั้นมาจากเมืองกาญจนบุรีและกรุงเทพฯ เพื่อใช้ปรับปรุงสนามบินดังที่กล่าวมาแล้วในบทบาททางด้านยุทธศาสตร์

...

ด้วยเหตุนี้การค้าขายในจังหวัดอุบลฯ กระแสเงินจึงเริ่มสะพัดมากขึ้นกว่าเดิม เพราะญี่ปุ่นและเชลยมาช่วยกินทุกอย่าง เกิดมีเศรษฐกิจย่อยๆ ขึ้นมาหลายราย รับเหมางานบางอย่างจากญี่ปุ่นบ้าง ขายวัสดุก่อสร้าง เช่น ไม้ไผ่ที่ลับเป็นฟาก ไม้ต่างๆ ทั้งเนื้ออ่อนเนื้อแข็ง กระทั่งแฝกมุงหลังคาก็ขายได้ ขายดีเพราะญี่ปุ่นต้องปลูกเพิงพักทั้งของตนเองและของเชลย...^{๒๘}

^{๒๘} ศิลปชัย ชาญเฉลิม, คำให้การ “นายหนวย” ๗๒ ปี ท่ามกลางมนุษย์นานาพันธุ์, หน้า ๒๑๑.

นอกจากนี้ ธีระ ฤๅศิริวรรณ^{๒๙} ได้อธิบายเพื่อให้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชนอุบลราชธานี ดังนี้

...กระทั่งรัฐบาลประกาศสันติภาพ ในวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๘ โดยญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม เมืองอุบลราชธานีจึงเข้าสู่ภาวะปกติ แต่การเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นได้ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในจังหวัดอุบลราชธานีเริ่มมีการขยายตัวบ้าง โดยสังเกตได้จากการที่ชุมชนเริ่มมีการกระจายตัวออกไป แต่ถึงอย่างนั้นก็ตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนเมืองอุบลราชธานี ในช่วงนี้ยังคงเป็นไปอย่างช้าๆ เนื่องจากเทศบาลขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาเศรษฐกิจก็ยังไม่ค่อยดีเท่าที่ควร เมื่อสถานที่ราชการย้ายออกไป คนจึงตามไป ความหนาแน่นของประชากรยังคงอยู่ในตัวเมืองบริเวณ โรงหนังกลางและริมฝั่งแม่น้ำมูล...

จากหลักฐานข้างต้น จะเห็นได้ว่าถนนขยางกูรนั้นนอกจากจะเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ทางการทหารแล้ว การเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นได้ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าขาย และการขยายตัวเพิ่มขึ้นของชุมชนตามสองฟากถนนขยางกูร เพราะกองทัพญี่ปุ่นต้องการใช้สิ่งที่เป็นอุปกรณ์ในการก่อสร้าง รวมทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภคก็มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต

อย่างไรก็ตามเมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้ว เมืองอุบลราชธานีได้กลับเข้าสู่ภาวะปกติ การขยายตัวของชุมชนก็ขยายตัวอย่างช้าๆ เนื่องจากชุมชนจังหวัดอุบลราชธานียังคงใช้วิถีชีวิตตามแบบเศรษฐกิจยังชีพ จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตที่ทันสมัยเหมือนในสังคมเมืองกรุงเทพฯ การขยายตัวของชุมชนจึงมีลักษณะพัฒนาตัวเองไปตามธรรมชาติ คนจังหวัดอุบลราชธานีจะรวมตัวกันสร้างที่พักอาศัยและทำกิจการค้าตามสองฟากของถนนสายต่างๆ ตามริมฝั่งแม่น้ำ

ต่อมาใน พ.ศ.๒๔๙๙ มีการขยายเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีเป็นครั้งแรก โดยมีพื้นที่ชุมชน ๕.๐๓ ตารางกิโลเมตร และพื้นที่นี้ได้กลายเป็นศูนย์รวมกิจกรรมด้านเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานีอย่างรวดเร็ว มีการระบายความแออัดของประชากรออกไปตามถนนสายหลักมากขึ้น ได้แก่ ถนนขยางกูร

^{๒๙} ธีระ ฤๅศิริวรรณ, การขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๘-๒๕๔๒, หน้า ๘๒.

ถนนแจ้งสนิท มีการเพิ่มขึ้นของอาคารบ้านเรือนในพื้นที่ชุมชน ทั้งภายในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล อย่างเห็นได้ชัด มีชุมชนเกิดขึ้นใหม่ในรอบนอก คือ ชุมชนบ้านบัว ชุมชนบ้านคู ชุมชนบ้านหนองแขง ชุมชนบ้านนาควาย และชุมชนบ้านแสนตอ^{๓๐} และการขยายตัวของชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้นในสมัย สงครามเวียดนาม พ.ศ.๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบันตามขนาดประชากรและความเติบโตทางเศรษฐกิจการค้า ดังจะกล่าวต่อไป

๕.๕.๒ ถนนชยางกูรกับวิถีชีวิตของคนอุบลราชธานี สมัยสงครามเวียดนาม พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๑๘

ในสมัยสงครามเวียดนาม พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๑๘ จังหวัดอุบลราชธานีมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพิ่มขึ้น อันเป็นผลจากการขยายตัวของเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ใน พ.ศ.๒๕๔๙ นอกจากนี้การเข้ามา ตั้งฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ยิ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนอุบลราชธานีได้ปรับตัวในทาง เศรษฐกิจเพื่อรองรับการนำส่งคัมภัณฑ์การบริโภคเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานี ดังจะพบว่าการสร้าง สนามบินของกองทัพสหรัฐอเมริกาในเส้นทางขนานไปกับถนนชยางกูร ได้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของ ชุมชนสองฟากถนนอุบลีสานซึ่งเป็นถนนเชื่อมต่อระหว่างสนามบินกับถนนชยางกูร ดังเช่นการสร้างอาคาร บ้านเรือนเพื่อทำธุรกิจห้องเช่า บ้านเช่าให้ทหารสหรัฐอเมริกา และกลุ่มคนต่างจังหวัดที่เข้ามาขายแรงงาน ในฐานทัพสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ ที่เกิดมาเพื่อรองรับการเข้ามาของคนต่างชาติและ ต่างจังหวัด เช่น อาชีพสามล้อถีบ อาชีพรับซักรีดเสื้อผ้า อาชีพรับจ้างทำความสะอาดที่พัก หรือแม้แต่การ เป็นภรรยาเช่าให้กับทหารอเมริกันก็มีจำนวนค่อนข้างมาก

^{๓๐} ภูวภัณธ์ ยุคตะวัน, การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี, หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

ภาพที่ ๔๔ สนามบินจังหวัดอุบลราชธานี

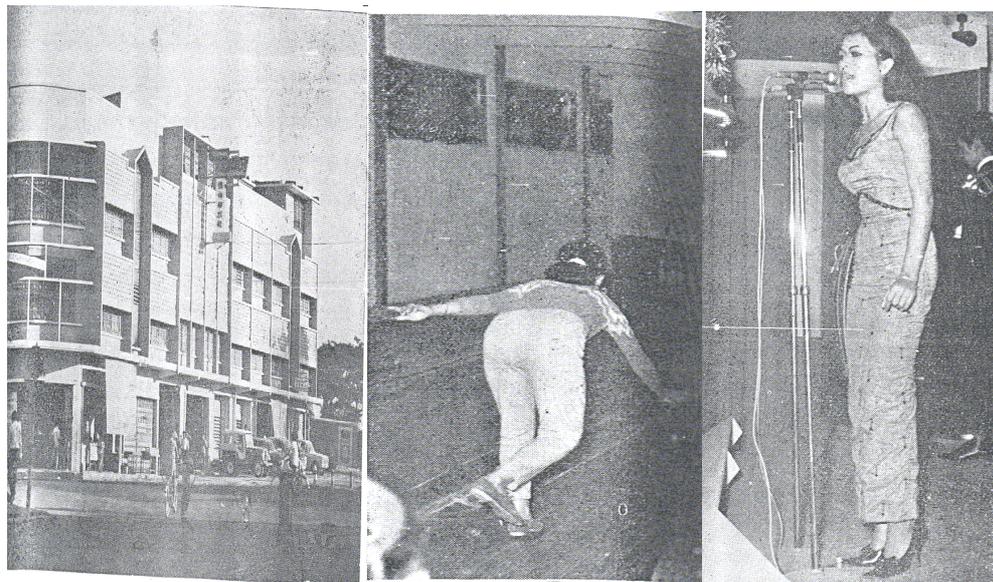
ที่มา : <http://www.psunews.net/ubonk>.

การเข้ามาตั้งฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกาในจังหวัดอุบลราชธานีข้างต้น นอกจากส่งผลต่อการขยายตัวการทำธุรกิจบ้านเช่าและอาชีพบริการต่างๆ แล้ว จากข้อมูลในอนุสาร อ.ส.ท. ได้แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของธุรกิจบริการกลางคืนที่เพิ่มขึ้น คือ ธุรกิจบาร์ ไนท์คลับ ห้องอาหาร การท่องเที่ยว บริเวณเส้นกิโลศุนย์ ตรงวัดทองนพคุณ ถนนขยางกูร ส่งผลให้ระบบการเงินสะพัด คนมีงานทำมากขึ้น บ้างก็เข้าไปทำงานในแคมป์ของทหารอเมริกัน ดังที่ธีระ ฤๅชวีวรรณ อธิบายให้เห็นสภาพดังกล่าว ดังนี้

...กล่าวกันว่าช่วงนี้คนชนบทหลั่งไหลเข้าในเมืองมาก ธุรกิจการค้าขายดีขึ้นมาก สภาพเงินคล่อง บางคนกลายเป็นเศรษฐีจากการค้าขายกับฝรั่ง เช่น ธุรกิจเช่ารถมอเตอร์ไซด์ทำรายได้ถึงวันละประมาณ ๓๐๐ บาทซึ่งในสมัยนี้ถือเป็นรายได้ที่ดีมาก การค้าหรือเศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานีในช่วงนี้

จึงขึ้นอยู่กับทหารอเมริกันเป็นส่วนใหญ่ อาจเรียกได้ว่าหากทหารอเมริกัน ซึ่งมีในช่วงพ.ศ.๒๕๑๒ มีประมาณ ๔,๕๐๐ คน หากเดินทางออกจากเมือง อุบลราชธานีจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจ โรงแรม ร้านอาหาร และสถานเริงรมย์^{๓๑)}

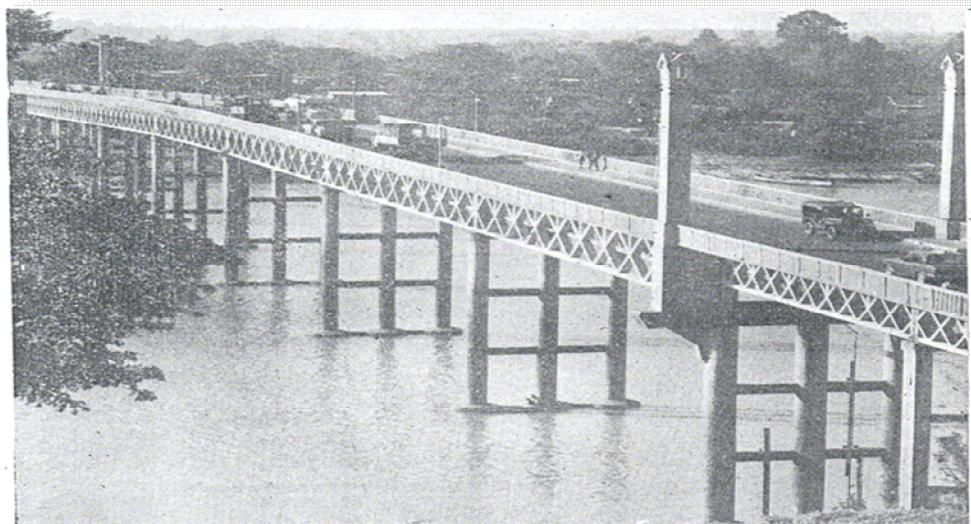
ภาพที่ ๔๕ สถานเริงรมย์ของคนอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๑๐

ที่มา : อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๐

^{๓๑)} ชีระ ชูศรีวรรณ, การขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๘-๒๕๔๒, หน้า ๙๓-๙๔.

ภาพที่ ๔๖ สะพานเสรีประชาธิปไตย พ.ศ.๒๕๑๐

ที่มา : อนุสาร อ.ส.ท. ฉบับที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๐

ภาพที่ ๔๗ ร้านค้าบริเวณถนนชยางกูร

ที่มา : <http://www.psunews.net/ubonk>.

ภาพที่ ๔๘ การเดินทางโดยรถประจำทางในจังหวัดอุบลราชธานี

ที่มา : <http://www.psunews.net/ubonk>.

ทั้งนี้จากบันทึกคำบอกเล่าของอภิปรัชญ์ คีนดี ในสมัยการตั้งฐานทัพของทหารอเมริกันขณะนั้น เล่าว่าเด็กๆ ที่อยู่ในเมืองใกล้ฐานทัพอเมริกันมีรายได้จากการเก็บขยะในบริเวณฐานทัพ โดยประเภทขยะที่ทำให้เกิดรายได้ คือซากเครื่องบินที่พังจนไม่สามารถใช้งานได้ และกล่องไม้ที่ใช้ขนอาวุธ ซึ่งจะแยกชิ้นส่วนและส่งขายที่กรุงเทพมหานคร

ส่วนทหารอเมริกันที่เข้ามาประจำการที่ฐานทัพจังหวัดอุบลราชธานีได้นำสินค้าจากอเมริกา เช่น แวนรี่ย์แบน เสื้อแอร์โรว์ ยีนส์สีกวาย รองเท้าเคท รองเท้าคอนเวิร์ส ใส่นาฬิกาไทม์แมก ตุ๊กตาหมีหาวเลม หรือมาโบโร่ ดวดเหล็กฝรั่ง เปิดเบียร์กระป๋อง พกเงินดอลลาร์ ฟังเพลงฝรั่ง ทำให้วัฒนธรรมอเมริกาเข้ามาเผยแพร่ตามเมืองต่างๆ ที่เป็นฐานทัพอเมริกา รวมไปถึงลูกครึ่งที่พ่อเป็นอเมริกัน แม่เป็นคนอุบลราชธานี เรียกว่า “อเมริกันเชียน” นอกจากนั้นแม่ค้าในตลาดยังสามารถพูดภาษาอังกฤษได้^{๓๒}

^{๓๒} อภิปรัชญ์ คีนดี, ในประตูลูกครึ่งที่อุบลฯ Y2K, หน้า ๔.

ภาพที่ ๔๙ - ๕๐ ภาพมุมสูงจากเครื่องบินลาดตระเวนของนักบินสหรัฐอเมริกาบริเวณเมืองอุบลราชธานี

ที่มา : <http://www.skycrapercity.com>

อย่างไรก็ตามแม้สภาพเศรษฐกิจจะขยายตัวในบริเวณชุมชนเมือง แต่สภาพเศรษฐกิจจังหวัดอุบลราชธานีก็ขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปในด้านการเกษตร การพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรม แต่ภาคธุรกิจบริการมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ดังที่สุเจนต์ ศรีสุข ได้บันทึกสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานี ใน พ.ศ.๒๕๑๒ ไว้ดังนี้^{๓๓}

การเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำไร่ป่อ ปลูกแตงโม ข้าวโพด ฯลฯ พื้นที่ในจังหวัดอุบลฯ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง ดินปนทราย ในฤดูแล้งจึงแห้งแล้งมากสำหรับการทำไร่ป่อนั้น หากราคาปอมีราคาดี ก็จะเป็นสิ่งจูงใจให้ชาวไร่ชาวนาหันมาปลูกปอมากขึ้น

การพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม การค้าและอุตสาหกรรมในจังหวัดอุบลฯ ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับคนต่างด้าวซึ่งเป็นชาวจีน สำหรับพ่อค้า

^{๓๓} สุเจนต์ ศรีสุข, “จังหวัดอุบลราชธานี,” ใน **ดวงอุ้ม** (อุบลราชธานี : สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, ๒๕๑๒), หน้า ๔๖-๔๘.

คนไทยมีการค้าบ้างแต่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นร้านค้าย่อยและอยู่ในอำเภอหรือตำบลเสียมากกว่า

โรงงานอุตสาหกรรมในท้องที่จังหวัดอุบลฯ มีดังต่อไปนี้

โรงสีไฟ	๓๑	โรง
โรงเลื่อยจักร	๘	โรง
โรงกลึง	๑๕	โรง
โรงงานหล่อหลอมโลหะ	๒	โรง
โรงพิมพ์	๔	โรง
โรงงานสุรา	๑	โรง
โรงน้ำแข็ง	๔	โรง
โรงน้ำอัดลม	๓	โรง
โรงซ่อมรถยนต์	๑๙	โรง
โรงงานอัดนุ่น	๑	โรง
โรงงานอัดปอพอก	๒๗	โรง
โรงสีเล็ก	๕๖๗	โรง

อนึ่ง การค้าหรือเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานี ในพ.ศ.๒๕๑๒ ขึ้นอยู่กับทหารอเมริกันเป็นส่วนใหญ่ หากทหารอเมริกันซึ่งมีอยู่ ๔,๕๐๐ คน ถอนออกไปก็จะกระทบกับกิจการค้าของสถานบริการต่างๆ ในอุบล ได้แก่ โรงแรม ร้านอาหาร และรมณีสถาน

รมณีสถานยามราตรี

๑. ไนท์คลับวิมานทอง (Golden Palm) เป็นไนท์คลับชั้นดี มีแอร์คอนดิชันพร้อม มีพาร์ตเนอร์ประมาณ ๑๐๐ คน
๒. สถานอาบอบนวด สะไบทอง และนิคโก้
๓. โบว์ลิง อุบลโบว์ เป็นสถานโบว์ลิงชั้นหนึ่ง มี ๑๒ เลน
๔. โรงภาพยนตร์ ชั้นหนึ่งติดแอร์มี ๓ โรง คือ เฉลิมสิน อุบลภาพยนตร์ และเฉลิมวัฒนา

โรงแรม

อูบลโฮเต็ล สยาม อนันต์โฮเต็ล

ร้านอาหาร

ร้านกาแฟแหลมทอง ตั้งอยู่ถนนพรหมราช ใกล้กับ

ธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด สาขาอุบลราชธานี

ร้านเซ่งฟ่ง ตั้งอยู่ถนนราชบุตร ขายกาแฟ ข้าวมันไก่

ตื้อฮวน และหมูสะเต๊ะ

ร้านโรงแรมเจียวกี อยู่ริมถนนเขื่อนธานี

ร้านชาหมูทวิมล ตั้งอยู่ถนนพรหมราช

ร้านรวมพร

ภัตตาคาร ๙ ชั้น ตั้งอยู่บนดาดฟ้าเก้าชั้น “อูบลโฮเต็ล”

ภัตตาคารบัวขาว วิมานทอง หงษ์ฟ้า ร้านสวนมะพร้าว

ร้านมณีรัตน์ และร้านเรือนไทย

จากข้อมูลของสุเจนต์ ศรีสุขข้างต้น เป็นข้อมูลที่สำคัญในการสรุปภาพรวมเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจขยายตัว โดยเฉพาะธุรกิจบริการ ได้แก่ รมณีสถาณยามราตรี โรงแรม และร้านอาหาร คือการเข้ามาตั้งฐานทัพของทหารอเมริกัน ทั้งนี้ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขยายตัวทางเศรษฐกิจคือกลุ่มชาวจีน ซึ่งมีบทบาทมานับตั้งแต่มีการสร้างเส้นทางรถไฟในสมัยปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ ๕ อย่างไรก็ตามสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการเกษตร การพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรม ก็ยังคงขยายอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีการถอนฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ดังจะกล่าวต่อไป

๕.๕.๓ ถนนขยางกูรกับวิถีชีวิตของคนอุบลราชธานีหลังการถอนฐานทัพของประเทศ

สหรัฐอเมริกา พ.ศ.๒๕๑๘

หลังการถอนทัพของประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ.๒๕๑๘ การขยายตัวของชุมชนและธุรกิจบริการต่างๆ เริ่มทรงตัวในช่วงแรก เนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่มาจากทหารอเมริกัน อย่างไรก็ตามจากแนวนโยบายของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อการค้าส่งออกและการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เติบโตขึ้นทั้งภายในและต่างประเทศ จึงส่งผลให้เศรษฐกิจภาพรวมในระดับประเทศขยายตัว

เพิ่มขึ้น ปัจจัยดังกล่าวนี้สำหรับจังหวัดอุบลราชธานี การขยายตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าวก็ส่งผลให้เกิดเงินหมุนเวียนภายในจังหวัด ทั้งเงินจากเศรษฐกิจภายในตัวจังหวัดเอง และเงินจากเศรษฐกิจภายนอกจังหวัด ขณะเดียวกันจังหวัดอุบลราชธานีก็ได้พัฒนาถนนขยางกูรให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น การตัดถนนเชื่อมต่อกถนนในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่สมัยสงครามเวียดนาม ทำให้จังหวัดอุบลราชธานีสามารถติดต่อกันได้สะดวกทั้งภายในและภายนอกจังหวัด จึงยังทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจร้านค้า และส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานีเพิ่มขึ้น ดังจะกล่าวต่อไป

๑) สภาพวิถีชีวิตภายในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี

ด้วยเหตุที่ประเทศสหรัฐอเมริกาส่งทหารเข้ามาตั้งฐานทัพในสมัยสงครามเวียดนาม และส่งผลให้เกิดกิจการร้านค้า สถานบริการต่างๆ เช่น โรงแรมและสถานเริงรมย์ เป็นต้น กระจายอยู่ทั่วไป ในเขตตัวเมืองอุบลราชธานี ผู้วิจัยพบว่าเมื่อประเทศสหรัฐอเมริกาได้ถอนทหารและฐานทัพออกไปใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ในระยะแรกอาจส่งผลให้เศรษฐกิจภายในจังหวัดอุบลราชธานีซบเซาลงบ้าง แต่กลับพบว่าสภาพเศรษฐกิจยังคงมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามความเจริญของสังคมเมือง ดังปรากฏในข้อมูลของหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี ที่แสดงให้เห็นร้านค้าของคนจีน ได้แก่ ร้านขายยา ร้านขายเหล็ก ร้านเสริมสวย ร้านอาหาร โรงหนัง ห้างขายรถยนต์ ห้างขายอะไหล่รถยนต์ สองฟากถนนขยางกูร มีจำนวนถึง ๔๓ ร้าน ดังนี้^{๓๔}

^{๓๔} อุบลวานิชสมาคม, อนุสรณ์ ครบรอบ ๕๐ ปี (พ.ศ.๒๕๑๔-๒๕๒๔) อุบลวานิชสมาคม (อุบลราชธานี : อุบลวานิชสมาคม, ๒๕๒๕), หน้า ๙๗-๙๘.

ตารางที่ ๗ แสดงจำนวนร้านค้าในถนนถนนชยางกูร

ชื่อร้าน	ชื่อร้าน
๑. ห้างกิจเจริญ	๒๓. ห้างชิงง่วนฮง
๒. ร้านเสริมสวยโคมทอง	๒๔. ร้านแต่ศิเฮง
๓. โรงสีเทียมประเสริฐ	๒๕. ร้านอาหารเลิศรส
๔. ร้านจิ้งกวง	๒๖. ห้างเอเชียหล่ออย่าง
๕. ร้านอ.ชัยศิลป์	๒๗. บริษัทสหอุบล
๖. ร้านศิริรัตน์	๒๘. โรงเลื่อยจักร ล้อยิ่งฮะ
๗. ห้างล้อยิ่งฮะ	๒๙. บริษัทอุบลการสุรา จำกัด
๘. ห้างสัตว์สงเคราะห์	๓๐. บริษัทรองเท้าบาจา สาขาอุบล
๙. นิมิตรามาภาพยนตร์	๓๑. ภัตตาคารหงส์ฟ้า
๑๐. ห้างเฮงมู่ย	๓๒. สหธนาคาร จำกัด
๑๑. ห้างวิษณุยนต์	๓๓. บริษัท ตั้งฮั่ว จำกัด
๑๒. ห้างสีรุ่ง	๓๔. หจก.จิบตรง จำกัด
๑๓. ห้างแสงเจริญ	๓๕. บริษัทอุดรเจริญศรี
๑๔. บริษัทเลี้ยงฮั่วไถ่ ขนส่ง	๓๖. ร้าน ต.พานิช
๑๕. ห้างเวชสุขันธิ์โอสถ	๓๗. เนวาด้า ภาพยนตร์
๑๖. ธนาคารทหารไทย	๓๘. ร้านสงวนการช่าง
๑๗. หจก.ชมชนม์	๓๙. ปิมน้ำมันวีระบริการ
๑๘. ห้างเจริญศิลป์	๔๐. บริษัทสินอุบล จำกัด
๑๙. ร้านสหไฟบูลย์	๔๑. บริษัทเสริมสุข สาขาอุบลฯ
๒๐. หจก.ปลอดภัยการยนต์	๔๒. บริษัทไทยน้ำทิพย์ จำกัด สาขาอุบลฯ
๒๑. หจก.อุบลง่วนฮั่ง	๔๓. ร้านฮ.เจริญพืชผล
๒๒. ห้างสหยนต์อะไหล่	
รวมจำนวน ๔๓ ร้านค้า	

ที่มา : อนุสรณ์ ครอบรอบ ๕๐ ปี (พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๒๔) อุบลวานิชสมาคม, ๒๕๒๕.

จากตารางที่ ๗ ข้างต้น จะเห็นได้ว่าสภาพเศรษฐกิจในจังหวัดอุบลราชธานีมีการขยายตัวเข้าสู่ความเป็นชุมชนเมืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะธุรกิจที่ตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนชยางกูร ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี

ปัจจัยที่สำคัญคือการสร้างถนนเพื่อเป็นเส้นทางการคมนาคม ปัจจัยดังกล่าวได้ส่งผลให้เศรษฐกิจมีการกระจายตัวโดยเฉพาะเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าจำนวนธุรกิจร้านค้ามีจำนวนถึง ๔๓ ร้านค้า เป็นการสร้างแรงจูงใจให้คนเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานและส่งผลให้เกิดการขยายตัวจากชุมชนขนาดกลางขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ขณะเดียวกันก็มีชุมชนเล็กๆ แยกตัวเกิดขึ้นใหม่อีก ได้แก่ ชุมชนบ้านก้านเหลือง และชุมชนวัดศรีแสงทอง ทำให้ขอบเขตของชุมชนเชื่อมต่อกัน มีการเพิ่มของบ้านเรือนอย่างรวดเร็ว จนมีการขยายเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีเป็นครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ.๒๕๒๔ มีพื้นที่ทั้งหมด ๒๙.๐๔ ตารางกิโลเมตร

การขยายตัวของชุมชนมีลักษณะขยายไปในพื้นที่ที่ไม่สามารถกำหนดโดยทางราชการได้ เนื่องจากมีการประกอบกิจกรรมการค้าพาณิชย์เกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ พร้อมกันหลายแห่ง ได้แก่ ย่านการค้าชุมชนบ้านหนองบัว ชุมชนบ้านท่าวังหิน และชุมชนบ้านดู่ ทำให้เกิดการตัดถนนต่างๆ เชื่อมโยงจากศูนย์กลางเมืองเดิม คือภายในเขตเทศบาลเดิมที่ยังไม่ได้ทำการขยายเป็นเขตเทศบาลในการปรับปรุงครั้งที่ ๒

ทั้งนี้ในการปรับปรุงเขตเทศบาลครั้งที่ ๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้แต่ละชุมชนสามารถติดต่อกับศูนย์กลางเมืองใหม่ย่านการค้าธุรกิจได้สะดวกขึ้น โดยเฉพาะบริเวณชุมชนสองฟากถนนชยางกูร เป็นต้น เมื่อมีถนนเกิดขึ้นทำให้มีประชากรเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยตามสองฟากถนนเกือบทุกสายในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี กลายเป็นชุมชนหนาแน่น ตั้งแต่ริมฝั่งแม่น้ำมูลขึ้นไปทางทิศเหนือตามแนวถนนต่างๆ จนถึงบริเวณถนนอุปถัมภ์ หน้ากองบิน ๒๑ เขตทหารอากาศ โดยชุมชนมีลักษณะเป็นที่อยู่อาศัยแทรกตัวอยู่กับอาคารร้านค้าพาณิชย์ตามบริเวณถนนแทบทุกสาย^{๓๕} ดังปรากฏข้อมูลร้านค้าและกิจการทางธุรกิจของอุบลวานิชสมาคม (สมาคมหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี) ที่แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นบนถนนที่เชื่อมต่อกับถนนชยางกูร ทั้งฝั่งวารินชำราบและฝั่งเมือง ตั้งแต่ถนนพรหมเทพ พรหมราช ถนนหลวง ถนนราชบุตร ถนนยุทธภัณฑ์ ถนนบูรพาใน ถนนสรรพสิทธิประสงค์ ดังตารางที่ ๘-๑๐ ดังนี้^{๓๖}

^{๓๕} ภูวภัณธ์ ยุคตะวัน, การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี, หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

^{๓๖} อุบลวานิชสมาคม, อนุสรณ์ ครบรอบ ๕๐ ปี (พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๒๔) อุบลวานิชสมาคม (อุบลราชธานี : อุบลวานิชสมาคม, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

ตารางที่ ๘ แสดงจำนวนร้านค้าในฝั่งอำเภอวารินชำราบ

ชื่อร้าน	ชื่อร้าน
๑. โรงกลิ้งศรีสมพร	๒๖. ร้านเต็กเฮง
๒. ร้านอาหารโอชา	๒๗. ร้านง่วนเฮง
๓. ร้านซุ่นเฮง	๒๘. ร้านตีหลี
๔. ร้านซำกั๋ง	๒๙. ร้านแอนโทนี
๕. ร้านง่วนหลั่ง	๓๐. ร้านวารินโฟโต้
๖. ร้านไทยกี	๓๑. ห้างจ่านงพานิช
๗. ห้างส.บุรุษการ	๓๒. ห้างไทยเซน
๘. ห้างคาเธ่ย์ฟาร์มาซี	๓๓. ห้างบุญเกียรติเภสัช
๙. หจก.เปิงจุ่นฮวด	๓๔. ร้านตั้งเลียงเซ็ง
๑๐. ร้านตั้งม้วยเฮง	๓๕. ร้านเสียงชัยวิทย์
๑๑. ร้านเลียงฮวด	๓๖. ร้านทวีเภสัช
๑๒. ร้านสายชลเภสัช	๓๗. ร้านวารินทร์ฟาร์มาซี
๑๓. ร้านไทยสิน	๓๘. ร้านเตียบหน้าฮะ
๑๔. ห้องภาพนิวอาร์ต	๓๙. ธนาคารเอเชีย จำกัด
๑๕. ห้างสุนทรฟาร์มาซี	๔๐. ร้านแต้จั้งกี
๑๖. ร้านถิ่มกวงฮวด	๔๑. ร้านวีระเภสัช
๑๗. ร้านจุ่นกี	๔๒. ร้านเทียมหลี
๑๘. ร้านอิ้วม้วย	๔๓. ร้านเซ่งเฮง
๑๙. ร้านเกียงเฮง	๔๔. โรงพิมพ์สุเทพการพิมพ์
๒๐. ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ	๔๕. ร้านเฮียบเซียงจัน
๒๑. หจก.วารินยนต์	๔๖. ร้านพรเจริญ
๒๒. ห้างซุ่นฮง	๔๗. ร้านเตียบเล่งกี
๒๓. ร้านฮ้วนนำพืชผล	๔๘. ร้านก๊าวหน้าพานิช
๒๔. บริษัทเมล์ชมพุดินรถ จำกัด	๔๙. ร้านรุ่งเรือง
๒๕. ร้านสกลฟาร์มาซี	๕๐. ร้านเตียบจั้งง่วน

ชื่อร้าน	ชื่อร้าน
๕๑. ร้านสมใจ	๗๕. ร้านวารินทร์ซูเปอร์มาร์เก็ต
๕๒. ร้านนำชัย	๗๖. ร้านสุภาพร
๕๓. ร้านตั้งเอี้ยะลั้ง	๗๗. ร้านรุ่งกิจ
๕๔. ร้านเมืองงาม	๗๘. ร้านสองเจริญฟาร์มมาซี
๕๕. ร้านม.เจริญ	๗๙. ร้านนมเบอร์วัน
๕๖. ร้านมิตรวาริน	๘๐. ร้านหงษ์ทองฟาร์มมาซี
๕๗. ร้านหลักชัยท้อไอเสีย	๘๑. ร้านไทยอาภรณ์
๕๘. ร้านวารินการยาง	๘๒. ร้านยูเฮง
๕๙. ร้านบำรุงพืชผล	๘๓. ร้านจุไรพร
๖๐. ร้านอุบลการยาง	๘๔. ร้านโซฮอกเฮง
๖๑. ร้านมงคลวิชัยเศษ	๘๕. ร้านก้าวหน้าเฟอร์นิเจอร์
๖๒. ร้านวารินค้าไม้	๘๖. ร้านวิเชียรการช่าง
๖๓. ร้านตงเฮงอวด	๘๗. โรงกลิ้งไพศาล
๖๔. ร้านสหกิจดีเซลวาริน	๘๘. ร้านเลิศโอชา
๖๕. ร้านสิกวงษ์	๘๙. ร้านสยามเวชฟาร์มมาซี
๖๖. บริษัทเหลียงขนส่ง	๙๐. คุณวารินทร์แทรกเตอร์
๖๗. ร้านไทยเจริญ	๙๑. ร้านแสงเจริญ
๖๘. ร้านใจดี	๙๒. ร้านชาญพืชผล
๖๙. ร้านแสงไทยพานิช	๙๓. ร้านปอไทย
๗๐. ร้านโซวเซียงเฮง	๙๔. โรงสีไฟโชคเจริญ
๗๑. ร้านเจริญผล	๙๕. โรงสีไฟโชคเจริญ
๗๒. ร้านแสงศิริ	๙๖. โรงสีไฟแสนสำราญ
๗๓. ร้านสุภาพฟาร์มมาซี	๙๗. ร้านแสงเจริญ
๗๔. ร้านสมชัยพานิช	
รวมจำนวน ๙๗ ร้านค้า	

ที่มา : อนุสรณ์ ครบรอบ ๕๐ ปี (พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๓๕) อุบลวานิชสมาคม, ๒๕๒๕.

ตารางที่ ๙ แสดงร้านค้าในเมืองซึ่งมีที่ตั้งริมถนนต่างๆ ดังนี้

พรหมเทพ	พรหมราช	อุปราช	ราชบุตร
๑.ร้านปิ้งชินเชียง	๑.ห้างอุบลเฟอร์นิเจอร์	๑.ห้างต.อะไหล่อุบล	๑.ร้านกวางมู๋ทันตแพทย์
๒.โรงกลึงกวางฮวด	๒.ภัตตาคารทวีผล	๒.ห้องภาพศรีธานี	๒.ห้างวัฒนสินปอแซ
๓.อุธรณียมไทย	๓.ห้างลิ้มลิ้ง	๓.ห้างเทียมฮงแมชินเนอรี่	๓.ห้างอนันต์พานิช
๔.ร้านสุรางค์ (ฮัวมั้น)	๔.ห้างเที่ยงจริง	๔.ห้างจิตต์เจริญยนต์	๔.ห้างอุปกรณ์ยนต์
๕.ร้านเพ็ญจิตต์	๕.ห้างภาพเทคนิค	๕.ห้างวิบูลย์วัฒนา	๕.สินราชบุตร (ช้วยไถ่)
๖.ร้านเตียวเต็กเส็ง	๖.ห้างวนิดา	๖.ห้างแสงชัย	๖.ห้างฮอลลิวูดบุคส์
๗.ร้านแซฮวดไถ่	๗.ห้องภาพเบอร์ลินอาร์ต	๗.ห้างอาภรณ์ภัณฑ์	๗.ห้างเจ็งฮัวทันตแพทย์
๘.ร้านศิริชัย	๘.ห้างยูนอ่อน	๘.ห้างเจียบฮง	๘.ห้างตั้งซุบเปอร์ มาเก๊าตั้ง
๙.ร้านถาวรพานิช	๙.ห้างทองวัฒนศิลป์	๙.ห้างสยามมอเตอร์	๙.ร้านแหลมทอง
๑๐.ห้างไคยง้วน	๑๐.ห้างศิริวัฒนา	๑๐.ห้างอำนาจสารการพิมพ์	๑๐.ห้างอำพาสาร
๑๑.ร้านตั้งกิมฮวด	๑๑.ห้างซิ่งไถ่	๑๑.ร้านอภิชาติ	๑๑.ธนาคารกรุงเทพ
๑๒.ร้านหญ่ฮอง	๑๒.ห้างเหรียญทอง	๑๒.ห้างวัลลภ	๑๒.ห้างทองทองเจริญ
๑๓.ห้างชัยวิตรเกษัช	๑๓.ห้างรุ่งเรือง	๑๓.ห้างสหภัณฑ์	๑๓.ห้างเรืองรังสี
๑๔.ห้างยาดีโอสถ	๑๔.ห้างของขวัญ	๑๔.ห้างมิตรศิลป์ไทย การแว่น	๑๔.ห้างเวียงฟ้า
๑๕.ร้านตั้งฮัวเซ็ง	๑๕.ห้างบ้านไผ่	๑๕.ธนาคารกรุงไทย	๑๕.หจก.อุบลการช่าง
๑๖.ห้างสปอร์ต	๑๖.ห้างตั้งบัวฮอง	๑๖.ห้างทองเที่ยงแข่งฮวด	๑๖.ห้างนพเก้า
๑๗.ห้างงัวคิมหมง	๑๗.ห้างเทียนแซเกษัช	๑๗.หจก.กิจเจริญไทย	๑๗.ห้างทองเจริญ
๑๘.ห้างงัวคิมหมง	๑๘.ห้างอ.แสงไทย	๑๘.ร้านสมบุลย์	๑๘.ห้างบุญดี
๑๙.ร้านสมหวัง	๑๙.ธนาคารกรุงศรี อยุธยา	๑๙.ห้างรวมสินไทย	๑๙.ห้างเขี้ยหม่งฮวด
๒๐.ร้านสมหวัง	๒๐.ธนาคารเอเชีย	๒๐.ห้างไทยสงวน	๒๐.ห้องอาหารอารีย์
๒๑.ร้านกั้งเจ็กเซ็ง	๒๑.ห้างรวมไทย (แม่โขง)	๒๑.ห้างจิบเซ็งฮอง	๒๑.ร้านเซ็งพัง
๒๒.ร้านบัวฮองพานิช	๒๒.บริษัทอุบลค้าข้าว จำกัด	๒๒.เฉลิมวัฒนาภาพยนตร์	๒๒.โกแก๊งข้าวมันไถ่

พรหมเทพ	พรหมราช	อุปราช	ราชบุตร
๒๓.ห้างกิมเซียงพานิช	๒๓.หจกอุตสาหกรรมปอ อุปลาฯ	๒๓.ห้างเมืองทอง ตู๊เยิน	๒๓.ห้างฟ้ามู่ย
๒๔.ห้างตั้งไผ่ฮวด	๒๔.ห้างนาฬิกา ประหยัดควอทซ์	๒๔.ร้านลิมเสี่ยวเซียง	๒๔.ร้านไทยงาม
๒๕.ห้างซิงเลียงเซ็ง	๒๕.ห้างนิวบ่านไผ่	๒๕.ร้านทวีแสง	๒๕.ห้องเสื้ออาร์ต
๒๖.ลิมกิมเซียง	๒๖.ห้างทอง ทรงเจริญ	๒๖.หจก.อุบลยนต์ทวี	๒๖. ห้างเกษแก้ว
๒๗.โรงแรมศรีอิสาน	๒๗.ห้างยงวัฒนา	๒๗.ห้างไทยเจริญการช่าง	๒๗.ห้างไพลินรัตน์
๒๘.ร้านไฮ่พานิช	๒๘.ห้างยั้งยง	๒๘.ร้านสมพร	๒๘.ห้างจงเฮงพานิช
๒๙.ร้านตั้งกวงเซ็ง	๒๙.ห้าง ช.สงวน	๒๙.ห้างสมบูรณ์กลการ	
๓๐.ร้านแต่กวงหมง	๓๐.ห้างตั้งเลียงเฮง	๓๐.ห้างสุขเกษม	
๓๑.ร้านเจียบเซ่งฮวด	๓๑.ตั้งซุ่นแสงเฟอร์นิเจอร์	๓๑.ห้างอุปราชเฟอร์นิเจอร์	
๓๒.ห้างไทยทวี	๓๒.ห้างทองเต็กเซ็ง	๓๒.ห้างสยามพานิช	
๓๓.ห้างวิทยาการ	๓๓.ห้างทองเอ็งเทียมเซ็ง	๓๓.ร้านเกื้อกุล	
๓๔.ห้างสมชาติพานิช	๓๔.ห้างกิจไพบูลย์	๓๔.ร้านศิริผล	
๓๕.ห้างหลายล่งตุ่ย	๓๕.ห้องเสื้อแมนฮัตตัน	๓๕.ร้านตั้งไถ่ฮอง	
๓๖.ห้างตั้งสินฮวด	๓๖.ห้าง แวนตามิตร ศิลป์ไทย	๓๖.ร้านเลาหกิจ	
๓๗.ห้างบูเคียงเฮง	๓๗.ห้างทองแสงเจริญ	๓๗.ห้างเมืองทองไอสด	
๓๘.ร้านอั้งกิมฮอง	๓๘.ห้างแสงเพชร	๓๘.ห้างทองปราณีต	
๓๙.ร้านตั้งมุยฮอง	๓๙.ห้างชุมไทยพานิชย์	๓๙.บริษัทภาคอีสาน ตั้งปัก	
๔๐.ร้านศรีสมชัย	๔๐.ห้างมีจมี	๔๐.ร้านชัยพานิช	
๔๑.ร้านแสนเจริญ	๔๑.ห้างแสงฟ้า อิเล็กทรอนิกส์	๔๑.ร้านซั่วเฮง	
๔๒.ร้านบ้านเซียงหมง	๔๒.ห้างมิตรผดุงพานิชย์	๔๒.ร้านเจริญพานิช	
๔๓.ธนาคารกสิกรไทย	๔๓.ห้างทองเทียมเซ่งเฮง	๔๓.ห้างศิริมหาชัย	
๔๔.ห้างศรีสมไทย	๔๔.ห้างทอง ไทยทวี	๔๔.ร้านอั้งย่งเฮง	
๔๕.ห้างกิจชัยพานิชย์	๔๕.ร้านสมใจ	๔๕.ร้านนครปฐมโกชนา	

พรหมเทพ	พรหมราช	อุปราช	ราชบุตร
๔๖.ธนาคาร เอเชียทรีสต์	๔๖.ห้างทองไทยเจริญ	๔๖.ห้างกิจเจริญไทย ๒	
๔๗.ห้างคูฮุ่มฮวด	๔๗.ห้างตั้งแซฮวด	๔๗.ห้างธานีพาร์มาซี	
๔๘.ห้างลอนดอน	๔๘.ห้างเจริญชม	๔๘.ห้างตงเจริญ	
๔๙.หจก.อุบลเชียงใหม่	๔๙.หจก.ไทยยนต์	๔๙.ห้างรุ่งรัตน์	
๕๐.ห้างไซโย	๕๐.ห้างอินทรา	๕๐.โรงแรมโตเกียว	
๕๑.ห้างมหพิภมิตรไทย	๕๑.ห้างสุรพงษ์	๕๑.ธนาคารไทยพานิชย์	
๕๒.ห้างทองแสงจินดา	๕๒.ร้าน แต่เฮงฮวด	๕๒.ร้านชูเกียรติ	
๕๓.ห้างสกุลไทย	๕๓.ห้องทรงสมาร์ท	๕๓.ร้านพรภินท์	
๕๔.ห้างทองนำแสง	๕๔.หจก.ฮะเซียงฮวด	๕๔.ร้านเล็กฮะ	
๕๕.ร้าน ต.พานิช	๕๕.ห้าง ชุ่นฮะ	๕๕.ห้างบุญเลิศเภสัช	
๕๖.ร้านเทคนิควิทยุ	๕๖.หจก.อุบลเจริญภัณฑ์	๕๖.ห้างอิสลามมอเตอร์	
๕๗.ห้างไพศาล	๕๗.ห้างนราภินท์		
๕๘.ร้านบูรพา	๕๘.ห้างอึ้งเต็กเซียง		
๕๙.ร้านน้ำสมัย	๕๙.ห้างแสนอรุณ พานิชย์		
๖๐.ห้างเซียบุญชัย	๖๐.ห้างทีเยมซ์		
๖๑.ห้างทองเมืองทอง	๖๑.ห้างนิยมศิลป์		
๖๒.ร้านโพธิ์ทองภาษา๒	๖๒.ห้างไทยบำรุงไทย พานิช		
๖๓.ห้างเจริญสิน	๖๓.ร้านเกียรติชัยพานิช		
๖๔.ห้างอังกฤษ	๖๔.ห้างดีปา		
๖๕.ห้างอุดมชัย	๖๕.หจก.อุบลเอี้ยะฮั่ว		
๖๖.ห้างฮ่วนเจียง	๖๖.ห้างช่วยเจริญ		
๖๗.ห้างไทยเสรี ๒	๖๗.ห้างเรืองเจริญ		
๖๘.ห้างบรรณสาร	๖๘.ห้างไทยฟู		
๖๙.ห้างทองยิ่งไพบุลย์	๖๙.หจก.ปรีชายนต์		
๗๐.ห้างจิงซุนกวง	๗๐.ห้างทองเต็กเซ็งเฮง		

พหุสหเทศ	พหุสหราช	อุปราช	ราชบุตร
๗๑. ห้างอุปบล ซูปเปอร์มาร์เกต	๗๑. ร้านเด่นฟ้าพานิช		
๗๒. ห้างสินอุดม	๗๒. ร้านรัตนพร		
๗๓. ห้างตั้งเตี้ยจ้วน	๗๓. ร้านเล็กกวงจี		
๗๔. ห้างราชันย์	๗๔. ห้างลำปางชัย		
๗๕. ห้างเต้าน้ำ อิเล็กทรอนิกส์	๗๕. ห้างฉั่วหลี่เชียง		
๗๖. หจก. อุปบล เทียมเจริญ	๗๖. ร้านแต่เชียงฮวด		
๗๗. ห้างทองยิ่งเจริญ	๗๗. ร้านเอี่ยมวนิช		
๗๘. ห้างแสงทวิ	๗๘. ห้างทองสินประเสริฐ		
๗๙. บริษัทจังหวัด อุปบลราชธานี	๗๙. ร้านอนงค์		
๘๐. ร้องก้องไฟบุลย์	๘๐. โรงสีไฟชุมชนเชียง		
รวม ๘๐ ร้าน	รวม ๘๐ ร้าน	รวม ๕๖ ร้าน	รวม ๒๘ ร้าน

ที่มา : อนุสรณ์ ครอบรอบ ๕๐ ปี (พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๒๔) อุปถวานิชสมาคม, ๒๕๒๕.

ตารางที่ ๑๐ แสดงร้านค้าในฝั่งเมืองในถนนต่างๆ ดังนี้

ยุทธภัณฑ์	หลวง	เขื่อนธานี	แจ้งสนิท
๑.ห้างจรงค์	๑.ห้างประชาโอสถ	๑.โรงไม้วัฒนาค้าไม้	๑.ห้างอำนวยโอสถ
๒.ห้างเตี้ยกวางเฮง	๒.ร้านซาลิจั้ว	๒.อุบลโฮเต็ล(เก่าชั้น)	๒.บริษัทสหมิตร จำกัด
๓.ห้างเอียะแซโอสถ	๓.ร้านมยุแซ	๓.โรงพิมพ์อุบลกิจ	๓.ร้านชาญชัยการไฟฟ้า
๔.ห้างทองฮั่วเซ่งล้ง	๔.ร้านบัวนเฮง	๔.โรงพิมพ์ผดุงสาร	๔.ร้านอุบลการโครเมี่ยม
๕.ร้านไทยเจริญ	๕.ร้านรัตนภัณฑ์	๕.ห้องอาหารเจียวกี	
๖.ร้านฮะฮง	๖.ร้านแต่กิมจ๊วย	๖.ร้านอึ้งเซ็งฮวด	
๗.ห้างอี่เม้งเฮง	๗.ห้างฮั่งชินทันตแพทย์	๗.ร้าน เทียงรัก	
๘.ห้างเจริญจักรยาน	๘.ร้านเต็มศักดิ์	๘.ห้างแสงถาวร	
๙.ห้างสงวนชัยอุบล	๙.ห้างจิ๋วเอี่ยมฮวด	๙.ห้างโอ.เค	
๑๐. หจก.สีลม จำกัด	๑๐.ห้างคุณหมง	๑๐.ห้างไชยกิจ	
๑๑.ห้างเจริญภัณฑ์	๑๑.ร้านง่วนอยู่ไถ่	๑๑.ห้างมิตรจักรยาน	
๑๒. หจก.อึ้งเอียะเซียง	๑๒.ร้านชัยเสรี	๑๒.ร้านแสงสว่าง	
๑๓. บริษัทแสงทองขนส่ง	๑๓.ร้านเส็งพานิช	๑๓.โรงแรมเดชา	
๑๔.ห้างแบงกอกเบเกอร์	๑๔.ร้านวันชัย	๑๔.ห้างเสรีเกสซ์	
๑๕.ห้างเพชรเจริญ	๑๕.ร้านอเรีย	๑๕.ห้างอุบลการแว่น	
๑๖. บริษัทประมวล สรรพกิจ		๑๖.ร้านเลียงฮวดเฮง	
๑๗. โรงแรมนิวนครหลวง		๑๗.ร้านมิตรดี	
๑๘.ห้างอิสานฟาร์มซี		๑๘.ร้านอะหลั๊ยยาง	
๑๙.ห้างนำทอง		๑๙.ร้านโอซารส	
๒๐.ห้องเสื้อแพตเทอน			
รวม ๒๐ ร้าน	รวม ๑๕ ร้าน	รวม ๑๙ ร้าน	รวม ๔ ร้าน

ที่มา : อนุสรณ์ ครบรอบ ๕๐ ปี (พ.ศ.๒๔๗๔-๒๕๒๔) อุบลวานิชสมาคม, ๒๕๒๕.

ตารางที่ ๑๑ แสดงร้านค้าในฝั่งเมืองในถนนต่างๆ ดังนี้

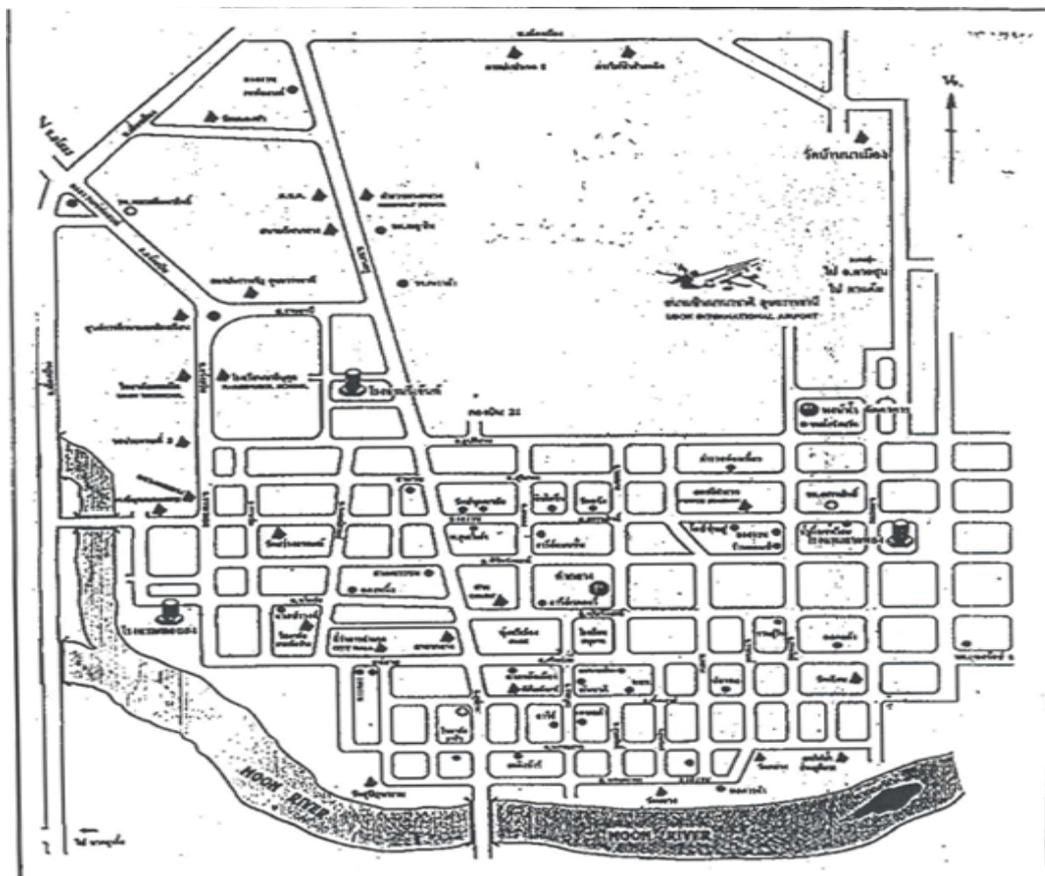
พิกัดรังสรรค์	สรรพสิทธิประสงค์	บูรพาใน	ผาแดง
๑.สี่แยกทองอาบ อบ นวด	๑.ห้างชัยยนต์	๑.ร้านจ.เจริญ	๑.ร้านสุวรรณจักร
๒.ร้านมะลิวัลย์	๒.ร้านย้วนโกชนา	๒.ร้านท.รวมมิตร	๒.บริษัทสายันต์ จำกัด
๓.ห้างไฟบูลย์ฟาร์มาซี	๓.ร้านไทยรัตน์	๓.ร้านมุกดาภรณ์	๓.ร้านแบงกอกพานิช
๔.ร้านชัยดี	๔.ร้านขายดีโกชนา	๔.ร้านสุภาณี	๔.ร้านไทยสว่าง
๕.ร้านสายธาร	๕.ร้านแต่ยงกี้	๕.ร้านบะหมี่กวางตุ้ง	๕.ห้องอาหารสาคร
	๖.ร้านจิตต์อนันต์พานิช	๖.ห้างกิมบัวนเซ็ง	๖.ร้านหอเอี่ยม
	๗.ร้านเกษภรณ์	๗.ห้างวิจิตต์	๗.บริษัทอุบลสงฆ์ชนสง จำกัด
	๘.โรงเส้นกึ่งเซ็ง	๘.ร้านอุบลการค้า	๘.ห้างเซ็งเฮงฮวด
	๙.ร้านลาบอุบลโกชนา	๙.ร้านจ.เจริญ	๙.หจก.ตั้งชูรัตน์
	๑๐.ร้านหลักชัยท้อไอเสีย	๑๐.ร้านท.รวมมิตร	๑๐.ซิงแซ
	๑๑.ห้องอาหารอินโดจีน	๑๑.ร้านมุกดาภรณ์	๑๑.สินวไว้ท์ไอศกรีม
	๑๒.บริษัทสหพานิชอุบล จำกัด	๑๒.ร้านสุภาณี	๑๒.โรงไม้เลาพานิชค้าไม้
	๑๓.ปั๊มน้ำมันสหบริการ	๑๓.ร้านบะหมี่กวางตุ้ง	๑๓.ร้านอาหารซวงสวัสดิ์
	๑๔.ร้านแต่ฮังฮวด	๑๔.ห้างกิมบัวนเซ็ง	๑๔.ห้องอาหารแม่มูล
	๑๕.ร้านจ.เจริญ	๑๕.ห้างวิจิตต์	๑๕.อุบลภาพยนตร์
	๑๖.ร้านท.รวมมิตร	๑๖.ร้านอุบลการค้า	๑๖.โรงน้ำแข็งอนามย์อุบล
	๑๗.ร้านมุกดาภรณ์	๑๗.ร้านจ.เจริญ	๑๗.ร้านจินตวีร์
	๑๘.ร้านสุภาณี	๑๘.ร้านท.รวมมิตร	๑๘.ร้านจิบแซ
	๑๙.ร้านบะหมี่กวางตุ้ง	๑๙.ร้านมุกดาภรณ์	๑๙.ร้านช.รุ่งเรือง
	๒๐.ห้างกิมบัวนเซ็ง		๒๐.โรงแรมกรุงทอง
	๒๑.ห้างวิจิตต์		๒๑.บริษัทมุกดาหารค้าไม้ จำกัด
	๒๒.ร้านอุบลการค้า		๒๒.บริษัทพี.ที.เค.เอสธร เทรดดิ้ง จำกัด
รวม ๕ ร้าน	รวม ๒๒ ร้าน	รวม ๑๙ ร้าน	รวม ๒๒ ร้าน

ที่มา : อนุสรณ์ ครอบรอบ ๕๐ ปี (พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๕๔) อุบลวานิชสมาคม, ๒๕๒๕.

จากตารางที่ ๘-๑๑ จะพบว่า มีจำนวนร้านค้ารวมทั้งสิ้นจากถนนเชื่อมต่อกับถนนชยางกูร ๑๒ เส้นทางถนน รวมเป็นจำนวนร้านค้าทั้งสิ้น ๓๗๐ ร้านค้า รวมทั้งร้านค้าฝั่งอำเภอวารินชำราบอีกประมาณ ๙๗ ร้านค้าและกิจการ แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างสืบเนื่อง

ส่วนถนนที่ตัดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงกับถนนชยางกูรจากสี่แยกวัดทองนพคุณ มุ่งหน้าไปทางทิศเหนือจนกระทั่งถึงสี่แยกวนารมย์ จะเห็นได้ว่าถนนสายรองที่ตัดผ่านถนนชยางกูรที่มีลักษณะคล้ายตารางหมากรุกนั้น พอจะอธิบายการคมนาคมภายในที่ทำให้เศรษฐกิจภายในจังหวัดอุบลราชธานีขยายตัวออกไปโดยรอบมากขึ้น กล่าวคือ ถนนสายรองที่ตัดผ่านถนนชยางกูร มุ่งหน้าไปทางทิศเหนือไปจังหวัดอำนาจเจริญ ถนนที่เริ่มตัดจากถนนชยางกูรตรงบริเวณสี่แยกกิโลศุนย์ คือถนนสรรพสิทธิ์ และถัดไปคือถนนสุริยาตร์ ต่อจากนั้นคือถนนอุปสีสาน ถนนราชธานี และมุ่งหน้าไปทางทิศเหนือจะมีถนนเล็กๆ เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ชุมชนหนองบัว ถัดจากชุมชนหนองบัวจะเป็นสี่แยกวนารมย์ ดังรายละเอียดแผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมภายในและภายนอกจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

แผนที่ ๑๔ แสดงเส้นทางคมนาคมภายในและภายนอกจังหวัดอุบลราชธานี

ที่มา : ชีระ รุศรีวรรณ, “การขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาล เมืองอุบลราชธานี
ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๘-๒๕๔๒,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๔๕),
หน้า ๑๐๗.

เมื่อมีถนนสายรองตัดผ่านทำให้การคมนาคมภายในชุมชนเมืองที่อยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลสามารถ
ติดต่อถึงกันได้อย่างทั่วถึง จะเห็นได้จากการมีรถโดยสาร (ประเภทรถสองแถว) ที่วิ่งเส้นทางเชื่อมต่อ
ระหว่างถนนขยางกูรกับถนนสายรอง มีทั้งสิ้น ๖ สาย คือ

๑. สาย ๒ สถานีรถไฟ - ศรีปทุม
๒. สาย ๓ บ้านก่อ - เทคโนโลยี
๓. สาย ๗ โรงพยาบาลใหญ่ - โรงพยาบาลวาริน - ศาลเจ้าปู่
๔. สาย ๑๐ ศาลาบ้านดู่ - ศูนย์อพยพ - บ.ข.ส.
๕. สาย ๑๑ ห้วยคุ่ม - ด้ามพรว้า - ปุ๊งกาแซว - เอื้ออาทร
๖. สาย ๑๔๕๑ อุบลราชธานี - ม่วงสามสิบ

ภาพที่ ๕๑ สองแถวสาย ๗ เมืองอุบลราชธานี

ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=542201>

นอกจากนี้รถสองแถวทั้ง ๖ สายยังเชื่อมต่อรถสองแถวสายอื่นๆ ที่เชื่อมโยงไปยังสนามบินนานาชาติอุบลราชธานี และสถานีรถไฟวารินชำราบ ทำให้การเชื่อมโยงการคมนาคมภายในจังหวัดอุบลราชธานีผ่านถนนชยางกูรได้ชัดเจนขึ้น

จึงอาจกล่าวได้ว่า ถนนชยางกูรในช่วงระหว่างปี พ.ศ.๒๕๑๘-๒๕๒๔ นั้นมีบทบาทเป็นถนนหลักที่เป็นย่านเศรษฐกิจในเวลาต่อมา ทำให้เกิดธุรกิจใหม่หลายแห่ง โดยเฉพาะบริเวณสองฟากถนนชยางกูร ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจบริการ เช่น ร้านค้าพาณิชย์ โรงแรม ร้านอาหาร รวมไปถึงโรงพยาบาล และธุรกิจทางด้านรถยนต์และรถจักรยานยนต์ นอกจากนี้เมื่อเศรษฐกิจในชุมชนเมืองดีขึ้น จึงส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชนรอบนอกเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณเมืองหรือในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี จนต้องขยายเขตเทศบาลเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนและเศรษฐกิจที่กำลังขยายตัวตามมา อีกทั้งมีการตัดถนนเพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อกันภายในเขตเทศบาลสะดวกสบายมากขึ้น เป็นเหตุให้เศรษฐกิจขยายตัวตามออกไปตามถนนสายต่างๆ มีเงินหมุนเวียนภายในจังหวัดค่อนข้างคล่องตัว ส่งผลให้จังหวัดอุบลราชธานีกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาพที่ ๕๒ ร้านค้าบริเวณถนนชยางกูร ช่วงกิโลศูนย์ถึงบริเวณแยกมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๒

ภาพที่ ๕๓ ถนนชยางกูรบริเวณหน้าห้างโลตัส และโรงเรียนกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๒

ภาพที่ ๕๔ ถนนชยางกูรบริเวณข้ามมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๒

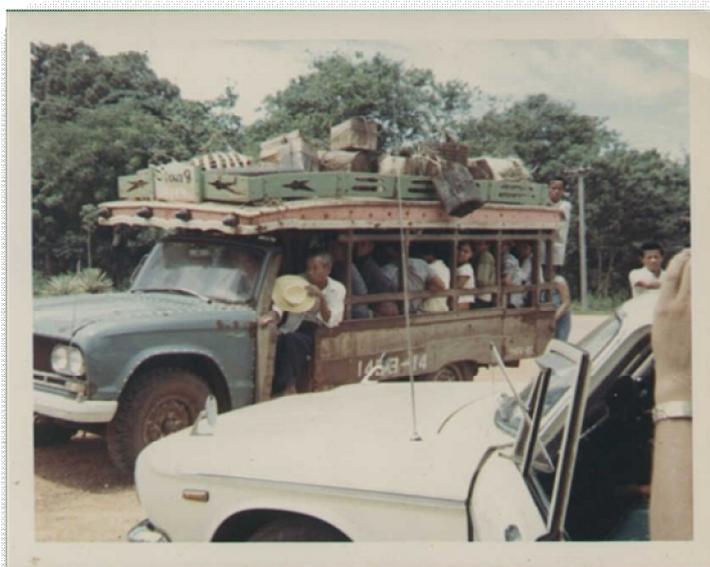

๒) สภาพวิถีชีวิตของคนอุบลราชธานีกับชุมชนนอกจังหวัด

สมัยก่อนการคมนาคมระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีกับจังหวัดอื่นๆ ที่อยู่โดยรอบยังเป็น การคมนาคมที่ค่อนข้างลำบาก ในขณะนั้นการคมนาคมที่สะดวกคือทางเกวียนที่สามารถคมนาคมได้ เฉพาะในฤดูแล้ง ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนขยางกูร ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๗๗ ถนนในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็น ถนนลูกรัง การคมนาคมจึงยังไม่สะดวกสบายเท่าที่ควร

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้มีการปรับปรุงถนนขึ้น โดยปรับปรุงถนนอุปราชมเริ่มจากเชิง สะพานเสรีประชาธิปไตยไปจนถึงถนนขยางกูรที่ออกไปอำเภออำนาจเจริญ (ปัจจุบันเป็นจังหวัด อำนาจเจริญ) โดยมีการเทพื้นถนนเป็นพื้นแอสฟัลต์ (พื้นยางมะตอย) ส่วนถนนขยางกูรนั้นได้รับการ ปรับปรุงให้เป็นถนนลาดยาง หรือถนนที่เป็นพื้นแอสฟัลต์ (พื้นยางมะตอย) ในปี พ.ศ.๒๕๒๔ ทำให้การ เดินทางติดต่อกับชุมชนรอบนอกและต่างอำเภอเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว ชุมชนจึงได้รับการพัฒนา และขยายเพิ่มขึ้น^{๓๗} ผลจากการปรับปรุงถนนขยางกูรทำให้สภาพเศรษฐกิจเติบโตขึ้น อีกทั้งสามารถ ติดต่การค้าขายทั้งกับจังหวัดที่ใกล้เคียงรวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีตลาดการค้าที่สำคัญคือตลาด อินโดจีน ที่จังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ ๕๕ แสดงการเดินทางและการขนส่งโดยรถโดยสารระหว่างจังหวัดใกล้เคียง

ที่มา : <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=572565&page=253>

^{๓๗} ภูวภัณธ์ ยุคตะวัน, “การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี,” หน้า ๖๘.

ตารางที่ ๑๒ แสดงเส้นทางเดินรถผ่านถนนชยางกูร

หมวด	สาย	ผู้ประกอบการ	เส้นทาง	ระยะทาง (กม.)	ค่าโดยสาร (บาท)
๓	๒๕๕	บริษัทสหมิตรอุบล จำกัด	มุกดาหาร-อุบลฯ	๑๖๕	๓๔.๕๐
๓	๒๕๖	บริษัทสหมิตรอุบล จำกัด	นครพนม-อุบลฯ	๒๗๙	๕๓.๕๐
๓	๒๙๐	ตระการพืชผล เดินรถ	มุกดาหาร-อุบลฯ	๒๐๙	๔๕.๕๐
๔	๑๕๕๑	บริษัทม่วงสามสิบขนส่ง	อุบลฯ-ม่วงสามสิบ	๓๔	๗.๕๐
๔	๑๕๕๒	รวมมิตรเทพประสิทธิ์เดินรถ	อุบลฯ-อำนาจเจริญ	๗๕	๑๗.๕๐

ที่มา : ภูวภัณธ์ ยุคตะวัน, การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี, (วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ๒๕๔๓), หน้า ๙๒-๙๓.

จากตารางที่ ๑๒ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าจังหวัดอุบลราชธานีสามารถติดต่อกับจังหวัดโดยรอบ โดยผ่านถนนชยางกูรได้ ๓ จังหวัด คือจังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดอำนาจเจริญ กับอีก หนึ่งอำเภอคืออำเภอม่วงสามสิบ ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งมีเขตติดต่อกับจังหวัด อำนาจเจริญ ดังนั้นจังหวัดอุบลราชธานีจึงเป็นจังหวัดสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดที่อยู่ริมโขงกับ จังหวัดในกลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทถนนชยางกูรนั้นมี ๒ ปัจจัย ปัจจัยที่หนึ่ง คือด้านการเมืองการปกครอง และปัจจัยที่สองคือด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ

ปัจจัยที่หนึ่งด้านการเมืองการปกครอง มีเหตุการณ์สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมแบบใหม่ ที่ประชาชนมีสิทธิในการคัดเลือกตัวแทน ของตนเข้าสู่การบริหารการปกครอง ตั้งแต่ระดับจังหวัด ภูมิภาคและประเทศ ภายใต้ระบบการปกครอง แบบประชาธิปไตยที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกคนชั้น จังหวัดอุบลราชธานีมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีความสามารถในการบริหารการปกครองและเป็นที่รู้จักกันหลายคน คือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายเลียง ไชยกาล นายฟอง สิทธิธรรม

ปัจจัยที่สองด้านเศรษฐกิจ เป็นผลมาจากการขยายตัวทางการค้าเพื่อการส่งออก กล่าวคือ รัฐบาลกรุงเทพฯ ได้สร้างเส้นทางคมนาคมรถไฟขยายต่อจากจังหวัดนครราชสีมาเชื่อมโยงกับจังหวัดในอีสานตอนล่าง โดยปลายทางอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๓ จึงส่งผลให้มีกลุ่มคนต่างถิ่น โดยเฉพาะคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและมีบทบาททางเศรษฐกิจในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ดีสถานการณ์ของเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๔๘๔ สงครามเวียดนาม และการเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกา พ.ศ.๒๕๐๖ จนถึงการถอนฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ.๒๕๑๘ เมื่อพิจารณาจากการศึกษาพัฒนาการของถนนชยางกูรในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าถนนชยางกูรมีบทบาทที่สำคัญคือเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์การทหารให้กับรัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอินโดจีน ขณะเดียวกันถนนชยางกูรก็มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจด้วย กล่าวคือ ทำให้เกิดชุมชนขยายตัวเพื่อรองรับการเข้ามาของทหารอเมริกัน และคนนอกจังหวัดที่เข้ามาประกอบอาชีพบริการให้กับทหารอเมริกัน ดังจะพบว่ามีธุรกิจบริการเกิดขึ้นในถนนชยางกูรจำนวนมาก

แม้ว่าภายหลังจากถอนฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกาออกไปแล้ว วิถีชีวิตของคนอุบลราชธานีก็ได้ก่อร่างและขยายชุมชนทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องตามความเจริญของสังคมเมืองที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมบริการและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ดังนั้นถนนชยางกูรจึงกลายเป็นถนนหลักทางเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานีมาจนถึงปัจจุบัน